

תספורת וגילוח

האופנים השונים
המזוותרים לפי ההלכה

לֹא תִקְפוּ פֶּאֶת רֵאשֵׁיכֶם
וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאֶת זִקְנֵיךָ:
וּיקרא יט, כז

תספורת וגילוח

אופני הסרת שיער הראש והזקן המותרים
מבלי חשש לאיסור הקפה והשחתה

נערך בחסדי השי"ת, בלימוד מפי החכמים והמומחים, ע"י
ישראל מאיר בן לאאמו"ר הגאון ר' דוד ארי' שליט"א מורגנשטרן

ירושלים תובב"א

ניתן להשיג ספר זה ועוד מספרי המחבר בכתובות דלהלן:

מורגנשטרן, סולם יעקב 5/49 רמות א', ירושלים, 02-587-9422

מורגנשטרן, חזון איש 38 רמת שלמה, ירושלים, 02-571-1944

קרליץ, רח' מינץ 33, בני ברק, 054-859-0301

פישר, רח' רבי טרפון 17, בני ברק, 052-760-5419

סיפל, רח' נתיבות המשפט 93, קרית ספר - מודיעין עילית, 08-928-5920

תש"פ - (2020 למני')

כל הזכויות שמורות למחבר לפי חק התורה ולהבדיל לפי החוק הבינלאומי

אין להעתיק ספר זה או חלקים ממנו בשום דרך ללא רשות מפורשת

לבירורים, שאלות, הערות והארות בנושאי ספר זה

נשמח לקבלם בכתובת דואר אלקטרוני: 3199@okmail.co.il

כמו"כ ניתן לנסות בטל. 054-845-3199

- ניתן להזמין הרצאות לישיבות בנושאי הספר מאת המחבר, ללא תשלום -

- מכתבים לספרנו 'מטבח כהלכה' -

יצחק זילברשטיין רב שכונת רמת אלחנן בני-ברק

בס"ד, ל"ז למטמונים תשע"ד

שמחתי לראות פרי עמלו של הרה"ג ישראל מאיר בן הגאון ר' דוד אריה מורגנשטרן שליט"א, שהיה תלמיד מובהק למו"ח מרן הגאון רבנו יוסף שלו' אלישיב זצ"ל, הג"ר דוד אריה שימש באמונה ודייק בשמועתו, והיה חביב מאוד על מו"ח זצ"ל. מחוסר זמן אינני יוכל לעיין בספר "מטבח כהלכה", אולם בטוחני שאפשר לסמוך על הגאון רבי דוד אריה שכל מה שכתב בספר בשם מו"ח הוא מדויק וכתוב כהלכה, והמעיינים יפיקו הלכה ברורה. הכו"ח לכבוד התורה,

יצחק זילברשטיין

ישיבת מאור התלמוד

בס"ד, טבת תשע"ה

יקירי וחביבי הנעלה, בן ישיבתנו הק' הרה"ג ר' ישראל מאיר מורגנשטרן שליט"א

זכרתי ימים מקדם בשבתך ביני עמודי של ישיה"ק, וידענו גודל כוחותיך וכשרונותיך הברוכים.

ועתה שמחת לב היא לראות כי בגודל שקידתך על דלתי תוה"ק הנך עמל לרדת לעומקה של הלכה, ולברר דברים אשר לא רבים יחכמו בהם בדרך החינוך של אביך שליט"א שזכה לשימושה של תורה אצל רבנו הגדול זצ"ל רבות בשנים.

והנני באיחול ויחול שתזכה להמשיך לשבת בבית ה' לגדול ולהתעלות לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ללמוד וללמד כל דברי תורת ה' באהבה.

כעתירת המברך בברכת כהנים באהבה,

אברהם י. קוק

ברוך דוב פוברסקי

ישיבת פוניבז' בני ברק

בס"ד. עש"ק פר' יתרו י"ז בשבט תשע"ה לפ"ק

הנה הלום הובא לפני הספר החשוב "מטבח כהלכה" מהרה"ג המצויין מוה"ר ישראל מאיר מורגנשטרן שליט"א, מבחירי תלמידי ישיבתנו ומת"ח המובהקים בירושלם ת"ו, אין עתותי בידי לעיין בו כראוי, אולם בעברי בין הבתרים נפלאתי לראות חילו כי זכה ביתרון השכל בקיאות ודעת להוציא מתח"י חיבור מפואר כאשר הקיף ובירר באופן מופלא ומדוקדק את כל פרטי דיני המטבח והכלים ופסקי גדולי דורנו בעומק ההלכה בשפה ברורה דבר דבר על מכוננו ובעזה"י יהי' לתועלת רבה למבקשי ה' המדקדקים בקיום המצוות כהלכתם, אשרי חלקו. ואברכהו בזה כי יזכהו השי"ת להוסיף עוד כהנה וכהנה כיד ה' הטובה עליו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא לברכה ולתפארת,

וע"ז באתי עה"ח ביקר,

ברוך דוב פוברסקי

- מכתב לספר 'מטבח כהלכה' -

דוד ארי' מורגנשטרן

רמת שלמה, ירושלים

בס"ד, אייר תשע"ד

הן מודעת לכל מבקש דבר ה' זו הלכה, כי רבים הם ענייני ההלכה המצויים במטבח הביתי. ועוד, כי לא ראי המטבח והמיכשור שבו, כהיום, למה שהיה מצוי בעבר. ההתפתחויות הטכנולוגיות וזמינות המיכשור, נושאים עמם ספיקות רבים בפרטי הדין. ורק איש אשר שם על ליבו להבין ולהבחין בהתפתחויות ובהשלכותיהם, ידע אל נכון מה רבו הנידונים, וכיצד יכול להשתנות הדין בשינוי מועט של המציאות.

מה מאוד שמח ליבי ואורו עיני בראותי את עמלו המופלא של בני הנעלה יקר עד למאוד הגאון רבי ישראל מאיר שליט"א הנודע כבר סמכא בבירור עניני הלכה ובהבנה חודרת של מציאות המיכשור, ועתה ערך בטוב טעם הלכה סדורה וברורה בהרבה מאוד דינים המצויים במטבח האידנא – ובשם 'מטבח כהלכה' יכונה, ובאו בדבריו בירור הנידונים השייכים להלכות הכשרות וטבילת כלים ואף להלכות שבת ויו"ט. דבר שפתיים אך למחסור כמה נחיצות יש בחיבור יקר זה, לפקוח עיני רבים הצמאים להשיג אורחותיהם ולדקדק קלה כבחמורה.

תיתי ליה לבני הרב המחבר שליט"א שזכה להעמיד בסוגיא זו משנה סדורה וערוכה, ונפש עמלה עמל לו, בעמלו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וטרח ויגע רבות הן בבירור פרטי הדינים והן בהבנת המציאות על פרטיו, וכל זה בדעתו הבהירה וביראתו הקודמת לחכמתו, ובתבונה חודרת ערך הכל בעטו עט סופרים. הרבה מן הנידונים שבספר נתלבנו עמנו, ובתוכם הוראת רבות ממו"ר מרן רבינו הגרי"ש זצ"ל שזכיתי לקבל מפיו ולשמוע ממנו דעה ברורה להלכתא.

אצרף כאן ברכת אב להיות דברי תורתו של בני היקר הגאון המחבר שליט"א מתבדרין אצל מבקשי ה', ולהיות הוא ורעיתו החשובה שתחי' רואים רוב נחת מצאצאינו, מתוך שקידה בעמלה של תורה, במנוחת הנפש וישוב הדעת.

בברכת התורה,

317 ארי' מורגנשטרן

לעילוי נשמת חמותי

מרת בריינדל ברוריה ע"ה איינהורן

בת ר' מאיר ז"ל

עוז והדר לבושה ותשחק ליום אחרון, התמסרה לגידול

בניה לתורה ויראת א-לקים, ולהאיר ולשמח לבבות,

השכימה לבתי כנסיות תמידין כסדרן

נלב"ע ביום כ"ז טבת תשע"ב

תנצב"ה

אחותי הנערה הצנועה והמשכלת

מופלאה באצילות נפשה ונועם מידותיה

קיבלה יסוריה באהבה

חדוה ע"ה

בת יבלחט"א אאמו"ר ר' דוד אריה שליט"א

נלב"ע ביום כ"ח תשרי תשס"א

נדפס לזכות ש' בת א' מ' וילדיה, זכות לימוד התורה יעמוד לה ליאור באור החיים

תוכן העניינים

פרק א. לא תקפו פאת ראשכם..... 11

גדרי אזהרת הקפת הראש..... 12

12.....אזהרת הקפת הראש

12.....שיעור הלאו של הקפת הראש

13.....גילח את פאות הראש אך לא נעשה בכך 'מוקף'

13.....טעות נפוצה בהבנת הלאו של 'הקפת הראש'

14.....אזהרה למקיף ולניקף

15.....אזהרה למקיף ולא לניקף, או לניקף ולא למקיף

גבולות פאות הראש..... 16

16.....הגבול העליון של 'פאת הראש'

17.....הגבול התחתון של פאת הראש

19.....הקפת הראש ע"י מספרים או מכונת תספורת

20.....שיעור לכוף ראשו לעיקרו

21.....תלישת שערות מפאת הראש

מכשולות מצויות..... 22

22.....מכשולות בעת יישור וסידור הזקן

23.....'פס' העולה מהעורף

24.....מצוי אצל מבוגרים וילדים

24.....מצוי אצל ילדים

פרק ב. ולא תשחית את פאת זקנך..... 25

הלאו של השחתת הזקן..... 25

25.....אזהרת השחתת זקן

25.....חמשה לאוין על השחתת הזקן

26.....אזהרה למשחית ולנשחת

כללי דיני השחתת הזקן..... 27

27.....אזהרת השחתת זקן - בגילוח ובהשחתה

28.....היתר גילוח הזקן במספריים

- 28.....היתר גילוח הזקן ב'מספריים'.....
 29.....האם מותר במספריים גם באופן שמשחיתים?.....
 30.....מספריים כעין תער.....

פרק ג. מכונות הגילוח..... 32

הקדמה למכונות הגילוח..... 32

מכונות הגילוח..... 34

- 34.....שימוש במכונות הגילוח הנפוצות.....
 36.....גילוח לאחר הסרת הלהבים הכפולים.....
 37.....גילוח במכונה ללא הצמדה לעור.....
 37.....שימוש במכונות גילוח עם ג'ל / סלק או במים.....

מכונות גילוח עם הכשר..... 39

- 39.....התנאים להכשרת מכונת גילוח.....
 40.....שיעור השערה שלא הושחתה.....
 41.....ערכת 'גילוח כהלכה'.....
 42.....מכונת גילוח Ktech.....
 43.....מכונות גילוח באישור 'מכון צומת'.....
 44.....מכונת גילוח דגם AT610/AT620.....
 45.....מכונת גילוח באישור רבנים שונים.....

פרק ד. מכונת תספורת / פאתר / טרימר..... 47

- 47.....גילוח הזקן במכונת תספורת.....
 48.....אופן השימוש במכונת תספורת או 'פאתר'.....
 48.....סיכום מעשי ו'טיפים'.....
 49.....גובה נדרש למסרק הקבוע.....
 49.....מכונת תספורת זעירה.....
 50.....מכונות תספורת זעירות עם רשת.....
 50.....שימוש במיישר ('פאתר').....
 51.....מכשיר oneblade.....

פרק ה. הסרת השערות ע"י משחה..... 52

- 52.....שימוש במשחה להסרת שערות הזקן.....

53.....	היתר הסרת שערות הזקן ב'מלקט ורהיטני'
54.....	שימוש במשחה להסרת שערות הזקן
55.....	עצות פרקטיות לשימוש במשחה
56.....	זהירות משימוש בדבר חד לאחר המשחה
58	נספחים
58.....	[א] בדברי הפוסקים בהיתר השחתה 'כעין תער'
58.....	[ב] דברי הראשונים בנזיר ש'כעין תער' היינו שהשחית את השיער בשרשו
58.....	סוגיית הגמ' והראשונים בנזיר
59.....	סתירת דברי התוס' מיניה וביה
59.....	ביאור דברי השו"ע והפוסקים שהתירו ליטול גם במספריים 'כעין תער'
60	[ג] דברי פוסקי דור אחרון בנידון מכונות הגילוח
60	דברי החפץ חיים וגדולי ישראל שהביאו דבריו
61	דעת החזון איש
62.....	שיטת הגר"א הענקין
62.....	שיטת האגרות משה
62.....	הגר"י וייס זצ"ל ב' מנחת יצחק
63.....	הגר"ש אלישיב זצ"ל
63.....	הגר"ח"פ שיינברג זצ"ל
63.....	הגר"ע יוסף זצ"ל
64.....	הגר"מ שטרנבוך שליט"א

פרק א. לא תקפו פאת ראשכם

מהנידונים בפרק זה:

- ▲ אזהרת הקפת פאת הראש ▲ גילח את פאות הראש אך לא נעשה 'מוקף'
- ▲ אזהרה למקיף ולניקף ▲ גבולות פאת הראש ▲ הקפת הראש ע"י מספריים או מכונת תספורת ▲ סירוק ותלישת שערות מפאת הראש ▲ מכשלות מצויות

הקדמה

בשיר השירים רבה (פרשה ג) איתא: "צאינה וראינה בנות ציון, בנים המצוינים לי בתגלחת במילה ובציצית". 'מצוינים' מלשון 'ציון', (כשם שעל קבר מקימים 'ציון' שמורה על שבמקום זה קבור פלוני), כך הקב"ה משתבח בבניו על שמצוינים לו בתגלחתם, במילה, ובציצית (כמד' לכן בתימן כינו את הפאות 'סימנים' מלשון 'ציונים'), שאלו הם סימני היכר על בניו של הקב"ה.

מסיבה זו נהגו ישראל בכל הדורות להותיר 'פאות', לא רק באורך המינימלי המחויב מדינא, לפי שזהו אחד מסימני ההיכר ל'בנים המצוינים לי'. היכר זה הבדיל בין ישראל לבין הגוים, והיו זמנים שנאלצו להסתיר את הפאות או להסירם, מחמת הסכנה¹.

ידוע על שהנאצים ימ"ש היו מתעללים בפאותיהם של היהודים וחותכים אותם, וכן נהגו הציונים בעולי תימן ועוד בעלייתם ארצה. כל זאת מתוך הכרתם שפאות אלו משמרים את זהותם היהודית - בני הקב"ה.

כאן, בפרק זה נתמקד בע"ה בפן ההלכתי של הקפת הראש ושיעורו, ולא במעלה של השארת הפאות.

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

¹ הכת"ס (בהגה' לשו"ע. ליו"ד סי' קפט) כתב: "והעולם טועים וחושבים דאורך כל שיערה ושערה יגיע עד לחי הנ"ל, ואינו אמת, מכל מקום בני ביתי ותלמידי אנו מנהיגים על דרך זה, אע"פ שהוא טעות, מכל מקום קדוש יאמר לו. אלו דברי אאמו"ר מאוה"ג זצ"ל בתשובה כת"י שתחת ידי, עי' חת"ס או"ח סי' קנ"ד".

גדרי אזהרת הקפת הראש

אזהרת הקפת הראש

א. בתורה הוזהרנו בלאו: "לא תקיפו פאת ראשכם" (ויקרא יט, כז), הוזהרנו בזה שלא להשוות את היקף שיער הראש שבמצח עם השיער שאחורי האוזן - ע"י הסרת השיער שעל הצדעיים, [- מקום השיער שבצידי הראש], כשבחסרת שיער זה נעשה היקף שיער הראש כעיגול². (ראה ציורים 1-2). גדרי הדין ושיעוריו יתבארו בע"ה בסעיפים הבאים.

שיעור הלאו של הקפת הראש

ב. המקיף את ראשו ומסיר את פאות ראשו, חייב שני חיובי מלקות - אחד על כל פאה ופאה, למרות שהסיר את שניהם בבת אחת בהעלם אחד ובהתראה אחת - מכל מקום חייב על כל פאה ופאה³.

ג. מספר השערות שיסיר ועובר בהסרתם בלאו -

במספר השערות שיסיר ועובר בלאו נחלקו הראשונים, שיטת הרמב"ם שעובר מי

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

² מקור הדין בגמ' במכות (כ:), וכפירוש רש"י: "אחורי אזנו אין שיער כלום וכך במצחו אין שיער כלום, אבל צדעיו שבמצע יש שיער, ואם הוא משהו ונוטל כל השיער שבצדעיו למדת אחורי אזנו ופדחתו - זהו מקיף סוף הראש", וכע"ז בריטב"א שם.

³ מתני' במכות (כ:): ז"ל: "על הראש שנים אחת מכאן ואחת מכאן", ופי' ריב"ן (השלמה לרש"י שם ד"ה חייב) בטעם החיוב בשני מלקיות: "...והי"ב עליהן שנים אפילו נטלן בבת אחת בשתי ידיו, ואף על גב דחד התראה קא מתרה ליה, אל תקיף, דזיל הכא פאה איכא וזיל הכא פאה איכא", ותוס' (שבועות ג. ד"ה חדא) כתבו שבשונה מקרחה ושורט על מת שצריך פסוק לחייב על כל אחד ואחד: "...הכא לא צריך קרא דפאות מחלקות". ועי' תוס' יו"ט (מכות פ"ג מ"ה). אך הריטב"א (שבועות ג.) פי' שהוא נדרש מלשון המקרא: "דהכא כיון דכתב רחמנא לא תקיפו פאת ראשכם, על כל הפאות הזהיר הכתוב, שאין הקפה אלא בשתייהם, ואפקיה בלשון פאת לחייב על כל פאה ופאה".

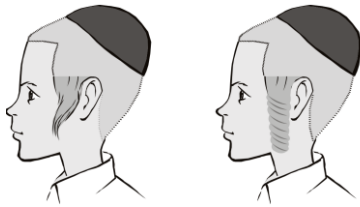
שמגלח את כל שערותיו עד שאינו מניח ארבעים שערות, וי"ג 'ארבע שערות'⁴. אך הרבה ראשונים חולקים על הרמב"ם וסוברים כפשטות דברי התוספתא שעובר בלאו גם בהסרת שתי שערות במקום הפאות. וחשש השו"ע לשיטה זו וכתב: "וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד".

גילח את פאות הראש אך לא נעשה בכך 'מוקף'

ד. גם אם גילח את כל שיער הראש, כולל מקום הפאות, עובר בלאו זה, למרות שבצורה כזו אין שיער הראש נעשה 'מוקף' אך אסרה תורה להסיר שערות אלו⁵. כמו כן, גם אם לא הסיר את כל השיער שבשטח זה, רק חלקו, אף שנמצא שלא הקיף את הראש עובר בלאו, מכל מקום אסרה תורה ליטול שיער ממקום זה שעל ידו נעשה שיער הראש מוקף בעיגול⁶.

טעות נפוצה בהבנת הלאו של 'הקפת הראש'

ה. יש טועים בהבנת הלאו של הקפת הראש, וכתוצאה מכך בשגגה עוברים על הלאו רח"ל. סבורים הם שהאיסור שאסרה התורה הוא להסיר את מה שמכונה בפי הציבור ה'פאות' (השיער שיורד למטה לפני האוזן), ומשיירים 'פאות' אלו, ואילו את השיער

~~~~~ מקורות והערות ~~~~~

⁴ הרמב"ם בהל' ע"ז (פ"ב ה"ז) כתב שלא נתנו בו חכמים שיעור, ושמענו מזקנינו שאינו מניח פחות מארבעים שערות. אך על שיטת הרמב"ם הק' הסמ"ג (לאוין נו) שהרי בתוספתא (מכות פ"ד ה"ד) מפורש שתולש שתי שערות חייב משום מקיף. ובב"י (יו"ד קפא, ט) יישב שהרמב"ם יפרש שהתוספתא איירי בשתי שערות האחרונות. אמנם החתם סופר (שו"ת או"ח קנד) מיישב את תמיחת הסמ"ג, שאם איירי בשתי שערות אחרונות, אין החיוב מחמת שתי השערות אלא מחמת שהוסרו כל שערות הראש. ובעצם מחלוקת הראשונים לכאן' תלויה בחקירה יסודית אם אסרה תורה את המצב שראשו מוקף, וכל שלא הסיר את כל שערותיו אין ראשו מוקף, או שמחמת ההקפה אסרה תורה כל השרת שערות ממקום זה. אלא שצ"ע שהרי גם הרמב"ם מודה שבהסרת פאה אחת עובר בלאו אחד, והרי לא נעשה ראשו מוקף בהעדר פאה אחת. וצ"ל שעל כל פאה יש הקפה כלפי צד זה.

⁵ רמב"ם (פ"ב מהל' ע"ז ה"א) ושו"ע (סי' רפא סעי' ב).

⁶ ראה מקורות הדברים בביאורים לספרנו 'הנוי והנצח'.

שמעליו - השיער שעל הצדעיים מסירים במספר קצר מאוד, נמצא שיתכן שעוברים בלאו דאורייתא בכל פעם ומתחייבים בשני מלקיות, על כל פאה ופאה.⁷ (היודע בחבירו שטועה בכך והעמידו על טעותו, זכותו רבה מאוד על כל הפעמים בימי חייו שינצל מלאו דאורי' בזכותו).

כבר הזהיר על טעות כעין זו בעל החפץ חיים בביאור הלכה (ס' רנב סעי' ב) ז"ל: "וביותר מזה יש מהבחורים שבעת שהספר מספר ראשו הוא מגלח לו השער שאצל אזנו, והוא מחמת שמוטעין שחושבין שפאת הראש נקרא רק מה שאנו קורין פאה, ולא כן הוא כאשר כתבנו, והוא לאו גמור דאורייתא לדברי הכל".

אזהרה למקיף ולניקה

ו. האזהרה בלאו של הקפת הראש אמורה בין למקיף - המספר, ובין לניקה - המסתפר, שלא להסיר את שערות פאת הראש. לפיכך, אם הספר הסיר שערות במקום האסור שניהם לוקים - הספר והמסתפר.⁸

מטעם זה המקיף את ראשו עצמו, עובר גם משום מקיף וגם משום ניקה.⁹ (נמצא עובר בארבעה לאוין משום מקיף וניקה, על כל פאה ופאה).

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

⁷ בתקופה האחרונה בעיה חמורה זו חדרה לציבור מחמת איזו 'אופנה' שחوتכים קצר מאוד את השיער שסביב הראש כולל פאות הראש, ומותרים שיער ארוך יותר בחלק העליון של הראש.

⁸ בגמ' (מכות כ:) מובאת ברייתא: "תני תנא קמיה דרב חסדא אחד המקיף ואחד הניקה לוקה", ופי' ריב"ן שני טעמים לדבר: "דשמעינן לקרא הכי, לא תקיפו, לא תניחו להקיף, דמניח להקיף כמקיף. א"נ מדאפקיה בלשון רבים דכתיב לא תקיפו, משמע דאתרי קא מזהר רחמנא ניקה ומקיף". וכע"ז פי' הריטב"א שם. לכאור' בשני פירושים אלו תלויה שאלה האם האיסור דווקא כשמסייע בהקפה או בכל אופן שמניח להקיף ראשו. (לכאור' גם עוברים המקיף והניקה, בנוסף, בלאו של לפני עוור שמכשילים זא"ז, דומיא דריב"ת, וצ"ע שא"כ ניקה שאינו מסייע, לפי מה שנפסק בשו"ע איסורו מדרבנן, וקשה שהרי יש כאן העמדת ממשול בפני המקיף ע"י הניקה, וא"כ הוא דאורייתא. לחומר הקושי' יתכן לומר שהשו"ע איירי גם בבא להסתפר לתומו, והספר מיוזמתו בא והקיף את ראשו, שבכה"ג אין כאן 'העמדת ממשול' שכלל לא ידע ממעשי הספר, אך מכל מקום יש כאן איסור דרבנן על שלא השגיח שלא יוקף ראשו).

⁹ בגמ' (עב:) בביאור חיוב מקיף וניקה: "רבא אומר במקיף לעצמו ודברי הכל". יש לעיין בגדרי סיוע שצריך שיסייע הניקה לפי השיטות השונות, האם גם בנד"ד צריך שיסייע אדם זה לעצמו כ'ניקה', או שכל פעולת המקיף כוללת בתוכה גם פעולת ניקה, והרי הוא מקיף וניקה בחדא מחתא. וצ"ע.

ז. הניקף לוקה כשמסייע לתספורת, בהזמנת הראש למקיף או בהטיית הראש להקיפו¹⁰, ונחלקו הראשונים אם הניקף עובר בלאו רק כשעושה מעשה של סיוע למספר, או עובר בלאו בכל אופן שעושה המקיף מדעתו של הניקף, אלא שאין לוקה על זה. להלכה פסק השו"ע שאף כשאין הניקף מסייע בפעולה חיובית, אלא שאינו מתנגד הרי זה אסור מדרבנן¹¹. (ראה מקורות בהרחבת הדברים אות שגיאה! מקור ההפניה לא נמצא. עמ' שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת).

אזהרה למקיף ולא לניקף, או לניקף ולא למקיף

ח. תתכן מציאות של חיוב רק לניקף ולא למקיף, כגון שמסתפר מגוי או מאשה, שאינם מצווים בלאו של הקפה, מכל מקום חייב הניקף¹². (למבואר בסעיף קודם, דווקא כשמסייע בהקפה לוקה, וכשאינו מסייע י"א שעובר בלאו דאורייתא רק שאינו לוקה).

ט. תתכן גם מציאות הפוכה, שיתחייב המקיף ולא הניקף, בגדול שהקיף קטן, המקיף חייב והניקף פטור¹³. לפי"ז אשה שאינה מצווה בהקפה שהקיפה קטן, אין כאן איסור דאורייתא לא למקיף ולא לניקף, אמנם לדעת הרבה ראשונים

מקורות והערות

¹⁰ כדברי רב אשי (מכות כ): וכן קי"ל להלכה בשו"ע (סי' קפא סעי' ד).

¹¹ שו"ע (שם). וראה הערות קודמות, שיתכן שתלוי בשני הפירושים מדוע מתחייב המקיף והניקף.

¹² שו"ע (סי' קפא ס"ד ד). אמנם כתב רעק"א בהגהותיו לשו"ע: "לענ"ד דזהו לכאורה לכ"ע יהיה אסור משום לפני עור דמכשלת להא שניקף. ואף היכא דהו"מ לגלח בעצמו מ"מ הוי איסור דרבנן כמ"ש תוס' ריש שבת. ואולי י"ל דבזה ליכא איסור מדין מצוה להפרישו דאדרבה במה שהיא מגלחת אותו בזה מפרישתו דאם לא היתה מגלחת אותו היה מגלח בעצמו, והיה עובר בב' לאוין, דניקף ומקיף, וע"י שהיא מגלחת מפרישתו מלאו דמקיף".

¹³ כשיטת רב הונא (נויר נו): "אמר רב הונא המקיף את הקטן הרי הוא חייב", וכך נפסק בשו"ע (יו"ד סי' קפא סעי' ה). ובנמוקי יוסף (מכות ד). מביא: "ויש מסתפקין אם ישראל מוזהר להקיף לעובד כוכבים לדעת רב הונא דומיא דקטן, והרא"ש ז"ל כתב דאע"ג דאסר רב הונא לאיש להקיף קטן, שאני התם משום דאטי לכלל חיוב, אבל עובד כוכבים מותר להקיפו. ולפי זה ה"ה להקיף אשה דשרי".

אשה המספרת קטן עוברת על איסור דרבנן¹⁴. [נמצא לפי"ז: אמא המספרת את בנה הקטן ומסירה שתי שערות באיזורים האסורים בהקפת הראש, האם עברה באיסור דרבנן].

גבולות פאות הראש

הגבול העליון של 'פאת הראש'

י. הגבול העליון - הגבול העליון של 'פאת הראש' האסור בהקפה - מתחיל מהזווית שבמפגש השיער היורד על המצח עם שיער הצדעיים (ר' ציור משם מותחים קו עד אחורי האוזן, ותחת קו זה אסור להסיר את השיער באורך קצר. (ראה ציור מס' 1 - הקו המקווקו שמעל האוזן).

אמנם יש אחרונים שכתבו להוסיף עוד למעלה יותר מגבול זה בכדי להרחיק מאיסור¹⁵, וכן נהג האר"י הק' להוסיף ולשייר את השיער שבגובה

מקורות והערות

¹⁴ כן כתב הרמב"ם (ע"ז פ"ב ה"ה) ז"ל: "אף על פי שהאשה מותרת לגלח פאת ראשה הרי היא אסורה לגלח פאת ראש האיש ואפילו קטן אסור לה לגלח לו פאה". ומוכיח הראב"ד בהשגות שאיסור זה הוא מדרבנן, וכתבו הנו"כ שזו גם כוונת הרמב"ם. וכך נפסק בשו"ע (סי' קפא סעי' ו) בשם 'וי"א' בלא חולק. אמנם יש סוברים שאין אפי' איסור דרבנן, עי' רע"א על שו"ע שם.

¹⁵ כתב ב'יד הקטנה' (מדע פ"ו במנחת עני ס"ק עא הו"ד בדרכ"ת כאן): "וכן נהגו ישראל אף בשיעור הפאה שמתחלת מלמעלה להניח עוד מלמעלה שיער הרבה יותר נוסף על השיעור". והאריך שם בביאור טעם המנהג, משום שיש אנשים שצמיחת השיער שלהם שונה, ונקודת הזוית של שיער המצח ושיער הצדעיים גבוהה יותר בכיוון הקדקד, ואלו צריכים לעשות קו מנקודה גבוהה זו עד אחורי האוזן, ומחמת אנשים אלו נהגו כולם להגביה יותר את הקו.

הראש מעל הצדעיים עוד בגובה הראש¹⁶.

יא. הגבול העליון של פאת הראש מסתיים מאחורי האוזן, בנקודה שבה השיער משתפל כלפי מטה כל השיער שבשטח זה נחשב 'פאת הראש'. ראה עוד בהע"17.

הגבול התחתון של פאת הראש

יב. עד כה נתבאר מקום הגבול העליון של פאת הראש (לכיוון הקדקד), אך יש לברר עד היכן למטה הוא המשך של 'פאות הראש' האסורים בהקפה?

בגבול התחתון של 'פאת הראש' נחלקו הראשונים¹⁸, ומצינו בזה שלש שיטות (ר' ציור 4) כפי שיובא להלן.

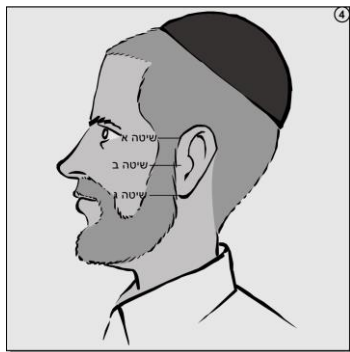
מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

¹⁶ כך מביא בספר 'בית לחם יהודה' (סי' קפא ס"ק ב) ז"ל: "האר"י ז"ל היה נוהג בענין פאות הראש שהיה מניח כל רוחב הצדעי' שהוא כל השיער שיש מן האוזן עד שליש המצח שהוא מקום החלק שיש בראש משני צידי המוח, ומפסיק בנתים, ובגובה היה מניח כשיעור אם יקומו האזנים למעלה בראש עד אותו המקום ויותר מעט למעלה". וראה עוד בס' 'וישב הים' (ח"א ס' יד) שהאריך בדעת האר"י הק' בענין זה.

¹⁷ לשון הברייתא בגמ': "ואיזהו סוף ראשו, זה המשוה צדעיו לאחורי אוזנו ולפדחתו". מבואר שיש איזה נקודה 'אחורי אוזנו' שעד אליה נחשב 'פאת הראש'. וצריך להבין היכן היא. בספר 'לשכנו תדרשו' צייר בחלק מהציורים שהוא עד לפני האוזן, עיי"ש, והוא צע"ג מלשון הגמ', וביותר שבארחות רבינו (ח"ד עמ' 101) מובא שצייר הקה"י עד סוף האוזן. גדר הגבול בזה מבואר בארחות רבינו (שם עמ' 100) בשם הקה"י בשם החזו"א (כידוע הקה"י היה מספר את החזו"א, במאמר המסוגר כנראה לחומרת העניין חשש החזו"א מלסמוך על אחר מלבד על גיסו צדיק הדור) "מהמקום שמעגל השערות שמעל האוזן מתחיל להשתפף לצד הפנים, ומשם עולה בשפוע עד הפנה העליונה שבמצח", ולפי תיאור זה הוא בערך עד אמצע האוזן. (כך בדרך כלל, שכן צורת הצמיחה משתנה בין האנשים). הוקשה לי מאוד לשון 'הקפת הראש', שבריטב"א במכות שם פי': "וישאר הראש בעיגול חלק מוקף עומד כבכוליאר". וכן בתר"ד (נזיר מא:): פי' שנעשה ראשו מוקף בעיגול. וקשה, שהרי גם אם מסיר את שיער הצדעיים, לא נעשה באמת עיגול שהרי השיער יורד לכיוון העורף. ובס"ד ראיתי בפ' הר"א מזרחי עה"ת (קדושים יט, כז, וכן הוא בב"ח ס' קפא בשם קרבן אהרן) שביאר שהשיער שעל העורף לא נחשב שיער הראש, אלא רק מה שבהיקף עיגול הגולגולת מקום שמניחים את קשר התפילין מאחור, ולפי"ז הכל בעיגול ממש. ולפי ביאור זה מתיישב לשון הגמ' "עד אחורי אוזנו", שלפי הפירוש המקובל היה צריך לומר "עד אמצע גובה האוזן" וכי"ב, ולפי האמור אכן השיעור הוא עד אחורי האוזן, ששם הוא היקף העיגול (כעין צרעות התפילין שמקיפות את הראש). האמור כאן הוא נפק"מ גדולה לדינא.

¹⁸ יסוד מחלוקת הראשונים בביאור דברי הגמ' במכות (כא:): שהראה רב ששת שפאות הראש היינו 'בין פירקי רישא, והזקן' 'בין פירקי דיקנא', מבואר שיש איזה פרקים בראש שהם גבולות פאות הראש והזקן. וכפי שפי' ריטב"א שם: "שהראש שתי חתיכות מקום השיער חתיכה אחת ומקום הפנים והזקן חתיכה אחרת, ומתחברת בצד האוזן מלפניו זו עם זו". נראה שהמחלוקת תלויה בביאור פרקים אלו.

שיטה א': שיעור פאת הראש מול תחילת האוזן.¹⁹
(אמנם שיטה זו יחידית ודחוייה להלכה, כך שבהקפה במקום זה עובר בלאו דאורייתא לכל שאר הראשונים והפוסקים!).

שיטה ב': יש ראשונים שכתבו שגבול פאות הראש למטה במקום התחברות עצם הגולגולת ועצם הלחיים, והמאירי פירש שמקום זה הוא כנגד נקב האוזן.²⁰

שיטה ג': שיטה שלישית בזה, שהגבול התחתון של פאות הראש הינו במקום שהלחי התחתון בולט אל אחורי האוזן מלמטה, והיינו עד סוף האוזן. ובכל שיעור זה הוא פאת הראש שאסור להסיר את השיער משם.²¹

כשיטה זו פסק בשולחן ערוך (יו"ד סי' קפא סעי' ט) ז"ל: "שיעור הפאה מכנגד שער שעל פדחתו ועד למטה מן האוזן, מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד". והיינו עד סוף מקום

מקורות והערות

¹⁹ כן שיטת הריטב"א (מכות כא.) שהשערות שלפני האוזן אינם שייכים לא לפאת הראש ולא לפאת הזקן. ²⁰ בתוס' שאנץ (ספרא קדושים ז' ג.) פירש "מקום שמתחבר עצם הגולגולת עם עצם הלחיים", וכע"ז פי' הראב"ד שם, ולפי הציור יש מקום של חיבור בין עצם הלסת לבין עצם הגולגולת, מקום חיבורם הוא כנגד האוזן ממש. הדברים מתאימים למש"כ המאירי (מכות שם) שבמשנה מפרש כעין דברי הראשונים הנ"ל, ובגמ' כתב כשיטה זו בלשון: "בבליטה היוצאת סמוך לנקב האוזן מצד הפנים".

²¹ כ"כ הריב"ן (מכות שם) למטה מן האוזן מקום שלחי תחתון יוצא ומתפרד שם, וכ"כ הר"י מלוניל על הרי"ף (ד.) וראה בריטב"א ובמאירי (ב.) בביאור שיטה זו. (בדברי הריב"ן מוזכר להדיא למטה מהאוזן, ובראשונים האחרים לפי מה שמתארים ב'לחי התחתון' נמצא שהוא מתחת האוזן).

חיבור האוזן לגוף²², בלא האליה (-תנוך) שתחת האוזן²³.

יג. במקום שמסתיים הגבול התחתון של 'פאות הראש' מתחיל מקום 'פאת הזקן', מכל מקום חשוב לדעת היכן מסתיים מקום 'פאות הראש' ומהיכן מתחיל מקום 'פאות הזקן', לפי שדין פאות הראש חמור יותר שאסור לחתוך את השערות גם במספרים באורך קצר מאוד, בשונה מפאת הזקן שאסור בתער ומותר ב'מספרים כעין תער'. (כפי הכללים שיתבארו בע"ה בפרק הבא).

הקפת הראש ע"י מספרים או מכונת תספורת

יד. נחלקו הראשונים אם האיסור שאסרה תורה בהקפת הראש אם נאמר דווקא בתער²⁴, או שאסור להקיף את ראשו ולהסיר את פאות הראש גם ב'מספרים כעין תער²⁵. (- במספרים בסמוך לעור).

להלכה נקט השו"ע כשיטות הראשונים שהאיסור גם במספרים כעין תער, משום

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

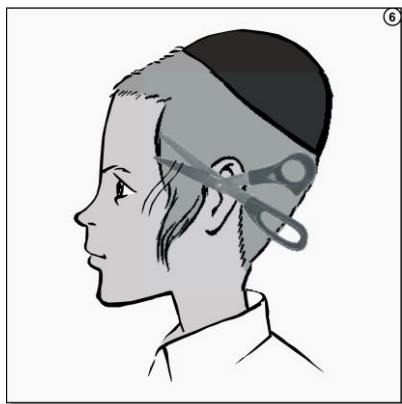
²² בארץ צבי (ח"א ס' ג אות ה) תמה על השו"ע שלא מצא כשיטה זו בא' מהראשונים ואחר שהאריך כתב שלדעתו הוא למטה קצת אמצע האוזן. אך באמרי יושר (ח"ב ס' קפג) אף שהסכים עם הארץ צבי בעיקר הדין, אך מציע בדעת השו"ע שהחמיר משום שאין אנו בקיאים בשיעורו בצימצום. ברם, לפי האמור הרי שבראשונים הנ"ל מבואר כפסק השו"ע.

²³ כ"כ באמרי יושר הנ"ל.

²⁴ בתוספתא (מכות, צוקרמנדל פ"ד) איתא: "ואינו חייב עד שיקפנו בתער". וכך פסק הרמב"ם (ע"ז פ"ב ה"ו) ז"ל: "ומותר ללקט הפאות במספריים, לא נאסר אלא השחתה בתער". וראה בריטב"א (מכות כא.) מה שביאר בטעם שיטה זו. ובתוס' רי"ד (נזיר מא.) פי' בסברא נפלאה, שהרי התורה אסרה להשוות להיקף מצחו וערפו, ובמקומות אלו השיער יתכן שיוורד לתוך ההיקף, א"כ ע"כ התורה אסרה להשוות לעיקרי השיער, א"כ גם בפאות הראש מה שאסרה תורה זה כעושה מקום זה חלק כעיקרי השיער. ובסמ"ג (לאוין נח) ביאר שיטה זו מדרשה מהיקש פאת הראש לפאת הזקן. וכן ביאר ביראים (סי' שלו). ועי' נמו"י (מכות ד.) דרשה אחרת.

²⁵ כ"כ תוס' בשבועות (ב:) ראה ראייתם מהגמ' בנזיר, ואת לשון התוספתא הנ"ל מיישבים שהכוונה אינה לתער כפשוטו, אלא גם ל'מספרים כעין תער'. וכך היא שיטת הרא"ש (מכות פ"ג ס' ב) ז"ל: "וכן משמע בגמרא דקאמר ואיזהו סוף ראשו זה המשוה צדעיו לאחוריו אזנו ופדחתו ולא פירש בו גילוח של השחתה כמו בזקן אלא בהשוואה כל דהו משמע דחייב". וכן נקט ברי"ו (תא"ו יו. ה.). שיטה אמצעית בזה, היא שיטת הארחות חיים לר"י מלוניל (ח"ב ס' כב) שמדאורייתא חייב רק בתער, ומדברנן אסור גם במספריים כעין תער, ומביא כן בשם הר"י מקורביל והרמב"ן.

שגם בזה נעשה ראשו מוקף בעיגול²⁶.

טו. איזה אורך של שיער צריך לשייר כדי שלא יהא ראשו נחשב 'מוקף'?

יש מהפוסקים שכתבו שדי בכך שאינו 'סמוך לבשרו כתער'²⁷.

ויש שכתבו שצריך לשייר בשיעור של 'לכוף ראשו לעיקרו'²⁸.

שיעור לכוף ראשו לעיקרו

טז. יש שמדדו ששיעור 'לכוף ראשו לעיקרו' הינו בשיעור 5 מ"מ, שהם 0.2 אינצ', ובמכונות התספורת המצויות יש למדוד את עובי הפלסטיק שמרכיבים על מכונת התספורת. יש שכתבו שבמכונות

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

²⁶ השו"ע (סי' קפא סעי' ג) מביא את המחלוקת וחשש לדברי המחמירים, וז"ל: "אינו חייב אלא בתער. ויש אוסרים במספרים כעין תער, ויש לחוש לדבריהם". וכשיטה זו סתם להלך (סעי' ט) כשמדבר בשיעור הפאה: "שיעור הפאה וכו', וכל רוחב מקום זה לא תגע בו יד". בב"י הוסיף קצת: "לא תגע יד בתער או במספרים כעין תער".

²⁷ לשון הרא"ש שם: "אלא בהשוואה כל דהו משמע דחייב", ומשמע שתלוי במראה העין. בתוס' בניזיר (מא: ד"ה ואי) כתבו בסתמא שאסור 'אפילו במספרים', והוסיפו: "וכן נהגו העולם כשמגלחין התינוקות לשייר בצדעיהן הרבה שערות". אמנם הש"ך (קפא, ב) כתב: "כעין תער. שגזוז במספרים סמוך לבשר כעין תער", ובחכמ"א (פס, טו) היקל לצורך רפואה בלבד שלא יגלח סמוך לבשר ממש.

²⁸ ראה הע' קודמת לשונות הראשונים. וכ"כ בהגה' כת"ס לשו"ע "ובאורך שיעור כל שיערה כדי לכוף ראשו לעיקרו", הו"ד בדרכי תשובה (סימן קפא, ס"ק טו) וכ"ה ברע"א (נרפס בשו"ת רעק"א הוצ' המאור, ח"ד יו"ד סי' מט, והובא בחידושי רבי עקיבא איגר מכות כ:). וכן משמעות ביאור הלכה (רנא, ב) שעכ"פ לכתחילה צריך לשייר יותר מ'קצת', נראה שחושש לשיטות אלו האחרונות. (סברת פוסקים אלו נראית, שצריך לשייר שיעור שיחשב 'שערה' עפ"י התורה והיינו 'לכוף ראשו לעיקרו', אך האחרונים האחרים נראה שלמדו שאין צריך שתשאר שיערה של תורה, אלא כל שלא הוקף לגמרי מותר).

תספורת שיש מספרים שונים כדוגמת חברת 'אוסטר', במס' 2 יש 6 מ"מ שהוא שיעור מספיק לכל השיטות הנ"ל, אולם יש לשים לב שהמספרים משתנים ממכונה למכונה גם באותה חברה עצמה, ולכן יש לבדוק כל מקרה לגופו האם יש עובי זה. יז. ב'טרימר' (-מכונת תספורת מיוחדת לסידור זקן) המספרים שונים, בעוד שבמכונת התספורת כל מספר הוא 3 מ"מ, בטרימר בדרך כלל כל מספר הינו כ- 2 מ"מ, לכן צריך דווקא מספר 3.

תלישת שערות מפאת הראש

יח. רע"א דן שיהא אסור לסרוק את שערות ראשו במסרק, כשהוא פסיק רישא שבכך יתלוש משערות ראשו²⁹. אולם החת"ס כתב להקל שאין בכך איסור משום הקפת הראש³⁰.

לפיכך, לכתחילה אין לסרק את הפאות כשהוא 'פסיק רישא' שיתלוש שתי שערות, אך כשאינו 'פסיק רישא' מותר לכתחילה, ואף המיקל לסרוק כשהוא 'פסיק רישא'

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

²⁹ רע"א בגליון הש"ס (שבועות ב:) ובשאלה לחת"ס דלהלן, טוען שלפי מה דקיי"ל שגם במספרים כעין תער אסור בהקפת הראש, הרי שיאסר גם במלקט ורהיטני (בשונה מפאת הזקן), וא"כ לכאורה אין היתר לסרק פאותיו כשפסי"ר שיתלוש שערותיו, וכדין המבואר בנויר שאסור לסרק ראשו משום שעלול לתלוש שערות. עיקר טענת רע"א מצד לשון התוספתא (מכות פ"ה): "יש תולש שתי שערות עובר משום ... ומשום מקיף".

³⁰ רע"א שיגר את שאלתו הנ"ל לחת"ס (חותנו לעתיד) והשיב בתשו' (ח"ב סי' קלט) שאין איסור בדבר אף כשהוא פסי"ר, שלא ראה לרבנן קשישאי שנוהרו בזה, ואף מורו הגאון החסיד שבכהונה ר' נתן אדלר עשה כך ולא חשש לתלישת השערות. ומוכיח החת"ס ממה שהמשנה מזהירה בנויר שלא יסרק ראשו ולא מזהירה בכל אדם שלא יסרק פאותיו, אף שהוא מצוי הרבה יותר, הרי שבכל אדם אין איסור בכך. ומאריך החת"ס בהסבר הדברים, והכלל הנראה עולה בדבריו, שלפי הצד (בחקירה שהזכרנו לעיל) שהאיסור במה שנעשה ראשו מוקף, הרי וודאי שאין איסור דאורי' בנטילת כמה שערות, ולצד שהאיסור ב'פעולה' גם כשאין נעשה בכך מוקף, הרי שודאי הפעולה אסורה דווקא כדרך עשיית הפעולה וכאן הוא 'שלא כדרך'. עיי"ש עוד באריכות. ומצד לשון התוספתא, מיישב החת"ס ש'תולש' לאוו דווקא, אלא הכוונה להסרת השערות בגילוח או חיתוך וכיו"ב. אמנם שמעתי שהגר"ד לנדו שליט"א הורה לשואל שמקילים כדברי החת"ס.

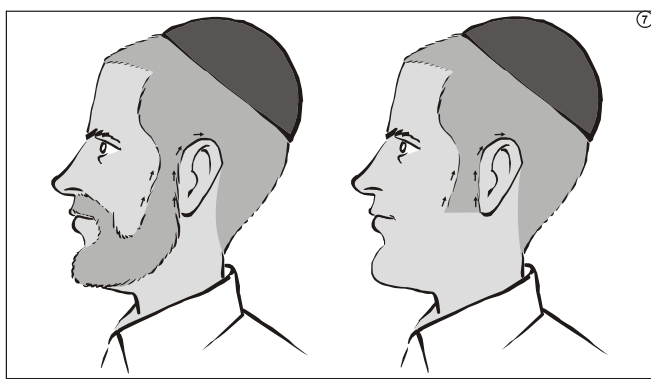
יש לו על מי לסמוך³¹.

יט. אך על כל פנים, אין לתלוש שתי שערות מפאות הראש בידיים בכוונה³².

מכשולות מצויות

מכשולות בעת יישור וסידור הזקן

ישנם לצערינו כמה וכמה מכשולות מצויים.

כ. העושים "יישור" סביב הזקן - מתחילים בשערות הזקן שתחת הסנטר, משם עולים בפס ישר אל השערות שלפני האוזן, ולפעמים ממשיכים באותו קו סביב האוזן

ומיישרים עד העורף וכד'. מצוי שלצורך היישור מגלחים או מספרים לפני האוזן ומעליה במס' 0 או בתער, שהוא שיעור שאסור לספר את פאות הראש - באופנים אלו גוזזים לפעמים עשרות או מאות שערות מפאת הראש, וכאמור לעיל - אף בהסרת שתי שערות בשטח זה עלולים לעבור בלאו דאורי', רח"ל. (ראה ציור מס' 7).

כא. בנוסף, יש שמספרים במספר קצר מאוד את ה'פאתים', מקום זה נחשב חלק

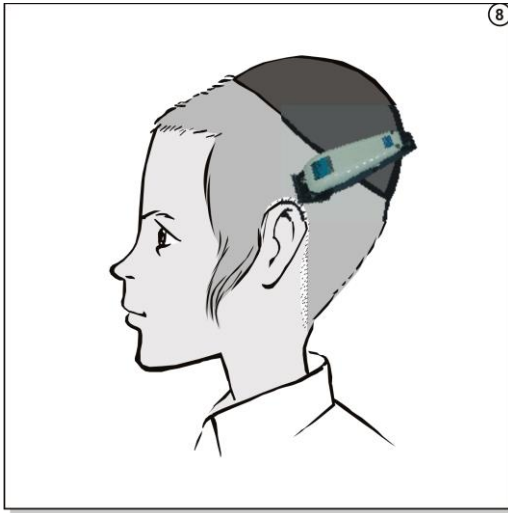
מקורות והערות ~~~~~

³¹ לכאור' יש מקום להחמיר כרע"א, עכ"פ לא לתלוש בידיים, מחמת פשטות לשון התוספתא. (בסירוק אולי יש כאן עוד צירוף שאין זה פס"ר שבכל פעולת סירוק יתלשו ב' שערות, רק מתוך כלל הסירוקים, כטענת השואל לריב"ש).

³² לדעת רע"א ולשון התוספתא ודאי אסור, אמנם מקרה זה גרוע יותר משום שלפי הסברא שהחיתו בסירוק מצד שאינו פס"ר ואין זה עיקר המעשה שלו, א"כ כשהוא בידיים יש לאסור, אמנם בהמשך דבריו נקט החת"ס להקל גם בתלישה להדיא.

מפאות הראש שאסור לחתוך את השערות גם במכונת תספורת באורך קצר כפי שנתבאר לעיל. (בפרט זה יש לשים לב שיש בחורים שבתחילת גדילת הפאתים יש רק מעט שערות דלילות, ועד שמתעבה לא מייחסים למעט שערות אלו חשיבות, ותולשים או חותכים שערות אלו באורך קצר מאוד, וצריך לדעת שגם שערות בודדות אלו הינם מכלל פאות הראש).

'פס' העולה מהעורף

כב. מצוי אצל מבוגרים וילדים שעושים 'פס' בשיער העורף ע"י 'תער' (בענין זה ראה הערה³³) או במכונת התספורת (בדרך כלל בצד של החלק הנע). לאחר מכן ממשיכים בקו ישר עד למעלה מהאוזן ובמקום הצמיחה שלפני האוזן, בכך מסירים חלק מהשערות שבמקום הפאות (ראה ציור 8), ועלולים לעבור בכך על לאו דאורייתא, רח"ל.

כג. בפרט האחרון יש לציין עוד, שיש שאין עושים 'פס' בשיער שבצדדים, אך כן

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

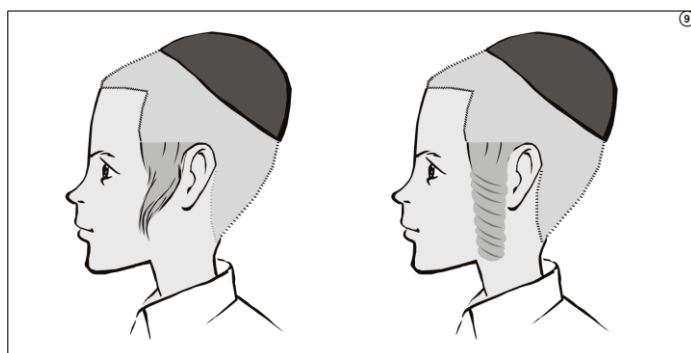
³³ מצוי ששיער זה שעל העורף מגלח הספר ע"י 'תער', ויש לדון אם הדבר מותר, לפי מה שכתבו הראשונים שבכל הגוף אסור להשתמש ב'תער' משום 'לא ילבש', כמובא לעיל עמ' 44 (בהקדמה 'שניאה! מקור ההפניה לא נמצא'). וכן מצינו באגרת התשובה לרבינו יונה (הדרש השני אות לו) בטעם האיסור לגלח בתער תחת הגרון "...אמנם תחת הגרון אינו אסור מן התורה לפי שאין שם פאה אבל אסרו חכמים להעביר שער בתער בכל מקום בגוף ואפילו על זרועותיו לפי שדומה לתיקון הנשים, אבל מותר להעבירו במספרים". ולפי"ז היה ראוי להסיר את השיער ע"י מספריים דווקא. מאידך, הגר"א בביאורו (סי' קפא סוף ס"ק יח) חולק על רבינו יונה וכתב: "ומ"מ דברי ה"ר יונה לא נראה, דמאי שנא מכל מקומות הזקן שלא במקום הפאות דמותר אף בתער, ולא אסרו אלא בגוף שאינו גדל כל כך ואינו עושה אלא ליפותו, ואסור משום לא ילבש כו". ויש לדון על שיער זה שבעורף למה הוא דומה.

חותכים את השיער באורך מאוד קצר, שבצידי מקום צמיחת השיער באורך קצר מדי, ובמקומות שנחשבים פאות הראש, עלולים בזה לעבור על הלאו.

מצוי אצל מבוגרים וילדים

כד. כאשר מסתפרים גוזזים גם את השיער שבמקום 'פאות הראש' במספריים או מכונה בשיעור קצר מאוד, ועוברים בכך על לאו של הקפת הראש. (ראה ציור מס' 9).

כה. יתירה מזו, יש שמחוסר ידיעה משיירים את מה שמכונה אצלנו ה'פאות', משום שסבורים שאלו הן הפאות שאסור לגזוז, אך למעלה בשטח שבין המצח והאוזן - שהוא המקום האסור מן התורה - גוזזים את השיער קצר משיעור המותר (ראה ציור מס' 9), ועוברים מתוך טעותם בתמידות פעם אחר פעם בלאו של הקפת הראש, ובוודאי מצוה ללמד תועים בינה.

כעין זה מזהיר החפץ חיים ב'נדחי ישראל':

"וביותר מזה יש מהבחרים שבעת שהספר מספר ראשו הוא מגלח לו השער שאצל אזנו לצד הפנים, והוא מחמת

שמוטעין שחושבין שפאת הראש נקרא רק מה שאנו קורין פאה, ולא כן הוא כאשר כתבנו, הוא לאו גמור דאורייתא לדברי הכל".

מצוי אצל ילדים

מצוי אצל ילדים שמספרים את השיער היורד על המצח בצורת 'פוני', ויש שלהגדלת אורך הפוני מוסיפים ומסירים במספר 0 שערות בזווית שבו מתחיל אזור הפאות. (ראה ציור מס' 10).

פרק ב. ולא תשחית את פאת זקנך

▲ גדרי הלאו של השחתת זקן ▲ המשחית והנשחת, והעושה את שניהם
▲ דיני השחתת זקן - בתער ▲ גדר מספריים ו'מספריים כעין תער'

הלאו של השחתת הזקן

אזהרת השחתת זקן

א. בפרשת קדושים (ויקרא יט, כז) הוזהרנו על השחתת פאת הזקן: "לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך".

עוד אזהרה נאמרה בתורה לכהנים בפרשת אחרי (ויקרא כא, ה): "לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטה". כפי שיתבאר להלן, חז"ל למדו מפסוק זה לגדרי הלאו של "ולא תשחית את פאת זקנך".

חמשה לאוין על השחתת הזקן

ב. המגלח זקנו בתער, עובר בחמשה לאוין, לפי שה'זקן' מתחלק לחמשה פאות בחמש מקומות שונים, וכשמגלח את כולן לוקה על כל אחד ואחד¹, והיינו גם כשהתרו בו לפני שגילח לוקה חמש מלקיות, למרות שלא הייתה התראה בין פאה

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

¹ כך שנינו במתני' במכות (ז): "והמשחית פאת זקנו... על הזקן שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה, רבי אליעזר אומר אם ניטלו כולן כאחת אינו חייב אלא אחת". והלכה כחכמים, כמבואר ברמב"ם (ע"ז פ"ב ה"ז) שפסק: "ואם נטלן כולן כאחת לוקה חמש". ובספר המצוות (ל"ת מד) מבואר ברמב"ם שחייב על גילוח כל אחת ואחת מהן: "...ולא אמר ולא תשחית זקנך, אבל אמר לא תשחית פאת, ירצה בזה שלא תגלח ואפילו פאה אחת מכלל הזקן".

לפאה, לפי שהפאות עצמם מחלקות.²

ג. במקום חמשת הפאות של הזקן נאמרו כמה שיטות בראשונים, ובשולחן ערוך (סי' קפא סעי' יא) פוסק: "פאות הזקן הם ה', ורבו בהם הדעות, לפיכך ירא שמים יצא את כולם ולא יעביר תער על כל זקנו כלל". והרמ"א הוסיף: "(ואפילו תחת הגרון)".³

אזהרה למשחית ולנשחת

ד. כשם שבחקפת הראש אמרו שחייב "המקיף והניקף", כך גם בהשחתת הזקן ע"י אחר, כגון ע"י ספר, עוברים ה'משחית והנשחת' בלאו של השחתת הזקן,⁴ נמצא

מקורות והערות

² תוספות (שבועות ג): "ואף על גב דהתם מצרכי קרא למחייב על כל קרחה וקרחה ועל כל שריטה ושריטה הכא לא צריך קרא דפאות מחלקות, ור' אליעזר לית ליה מחלקות".

³ ברא"ש (מכות פ"ג ה"ג) בשם ר"ח שאחד מפאות הזקן זהו הגרגרת ב'גרון', וכבר תמה הב"י (קפא, יא) שבר"ח לא נמצא כן, עיי"ש. והגר"א (קפה, יח) טוען שזו דעת יחיד וכל הראשונים חולקים עליו ובתוספתא לא משמע כן. מלבד זה, רבינו יונה בשע"ת (ש"ג אות עח) ובאגרת התשובה (דרוש ב אות לו) מוסיף סיבה אחרת לאיסור משום 'דרך הנשים' ובכל תחת הגרון: "ומדקדים במצות אפילו תחת גרונם מגלחים במספריים, וכן נוהגים בכל גלות החל הזה אשר בצרפת, אמנם תחת הגרון אינו אסור מן התורה לפי שאין שם פאה, אבל אסרו חכמים להעביר שער בתער בכל מקום בגוף ואפילו על זרועותיו לפי שדומה לתיקון הנשים, אבל מותר להעבירו במספרים". מבואר בדבריו שסובר שתחת הגרון אינו 'פאת הזקן'. אך הגר"א (יו"ד קפא, יח). חולק על דברי רבינו יונה שא"כ מאי נפק"מ היכן פאות הזקן, בלא"ה אסור משום 'לא ילבש', ז"ל: "ומ"מ דברי הר"י לא נראה, דמ"ש מכל מקומות הזקן שלא במקום הפאות דמותו אף בתער, ולא אסרו אלא בגוף שאינו גדל כ"כ ואינו עושה אלא ליפותו ואסור משום לא ילבש כו". צ"ב מה כוונתו למה לא נאסר משום 'דרך הנשים'. (ולא פ"י משום שהנשים אין להן זקן). אמנם נראה שחידש יסוד גדול ש'לא ילבש' נאסר רק במקום שעושה לייפות את הגוף, והסרת שיער הזקן מחמת שהוא ארוך לא נחשב 'יפוי הגוף' אלא יפוי במה שהשער מסולק. (המסיר שיער קצר מייפה את עורו, לעומת הסרת שיער הזקן שלא נועד לייפות את העור והגוף, אלא להתייפות במה שאין לו שיער זה של הזקן, וזה גופא אינו דרך הנשים). ויש לדון להקל בכל זה מלבד טענות הגר"א וראיותיו, שיתכן שאין דרך הנשים במכונת גילוח, אך זה דווקא תחת הגרון ולא בגרגרת אם נחוש לשיטת הרא"ש בשם ר"ח.

⁴ בתוספתא מכות (צוקרמאנדל, פ"ד ה"ה): "והמקיף פאת זקנו של חבריו שניהם חייבין. במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם מזדיין, אבל אם היו שניהם שוגגין שניהם פטורין, אחד שוגג ואחד מזיד, שוגג פטור ומזיד חייב". והביאו את דברי התוספתא בתוס' בשבועות (ג. ד"ה ועל) וביארו שהמקור לכך מקמה שנאמר בלשון רבים לגבי כהנים 'לא יגלחו' שזו אזהרה לשניהם כמו בחקפת הראש מדכת' 'לא תקיפו' לשון

שאם גילח את כל הזקן עוברים המשחית והנשחת - כל אחד בחמש לאוין. [לכאורה לפי"ז המגלח את עצמו באופן האסור חייב משום גם משום 'משחית' וגם משום 'נשחת', כפי שנתבאר בדיני הקפת הראש, ונמצא עובר ב-10 לאוין בכל גילוח, 5 משום פאות הבזקן x 2 משום משחית ונשחת].

ה. כפי שנתבאר לעיל בדיני הקפת הראש (פרק א עמ' 14) פעמים חייב המקיף לבדו ופעמים הניקף לבדו, כך גם לעניין הלאו של השחתת הזקן פעמים חייב המשחית ולפעמים הנשחת⁵. ראה לעיל שם את האופנים השונים.

כללי דיני השחתת הזקן

בסעיפים הבאים יתבארו גדרי הלאו של השחתת הזקן, אך יש לשים לב, שגדרי הלאו של השחתת הזקן - אמורים רק ביחס ל'פאת הזקן', אך השיער שעל יד האוזן שייך ל'פאת הראש' ואיסור גילוח שערות אלו משום 'הקפת הראש' דינו שונה שאסור להסירו לא רק בתער אלא גם במספרים, גדרי הדינים בזה נתבארו בס"ד לעיל פרק א, עמ' 17 ואילך.

אזהרת השחתת זקן - בגילוח ובהשחתה

ו. האזהרות על איסור גילוח הזקן כפי שהובא לעיל סעי' א' נאמרו בשני לשונות: 'ולא תשחית', 'לא יגלחו', ובגמ' במסכת מכות (כא.) דרשו מגזירה שוה של 'פאת' 'פאת' שבשני הפסוקים הנ"ל שמלמדים זה על זה, וחייב על השחתת הזקן רק כשמתקיימים בו שני תנאים יחד - 'גילוח' ו'השחתה', כדלהלן:

א) הלאו נאמר דווקא כשעושה פעולת 'גילוח' בחיתוך - אך אם נטל את השערות בלא חיתוך ע"י 'מלקט ורהיטני', אף שנטלם משרשם והשחית את

מקורות והערות

רבים, וילפינן מגזירה שוה 'פאת פאת' ממה שנאמר בכהנים. וכן מביאים רמב"ן וריטב"א (מכות כ:) לפי פי' הראב"ד ש'לא תקיפו' הראשון נדרש מלשון רבים. ועוד פירשו שלשון 'לא תקיפו' משמע 'לא תניחו להקיף', וא"כ גם בהשחתה ניתן לפרש כן 'לא תביא להשחית'. (לפי"ד הריטב"א שהו"ד בפרק הקודם שפי' שהמקור לחייב על כל פאה ממה שנאמר 'פאת' בלשון יחיד).

⁵ רמב"ם (פי"ב מע"ז ה"ז) ושו"ע (סי' קפא סעי' יב)

שערות הזקן לגמרי - מותר (גדרי דין זה יתבארו להלן סעי' א).

ב) הלאו נאמר דווקא כשעושה פעולת 'השחתה' - אך מותר לחתוך במספריים שאינם משחיתים, לפי שאינם חותכים את השיער במקום יציאתו מהעור. גדרי דין זה יתבארו בע"ה להלן בסעיפים הבאים.

היתר גילוח הזקן במספריים

בסעיפים הבאים נברר בע"ה את היתר השימוש במספריים לחיתוך פאת הזקן. דין זה נחוץ לנו מאוד לבידור דין השימוש במכונות הגילוח, שיש שרצו להתירם כמות שהם ללא כל תיקון, בטענה שחותכים את השיער כ'מספריים'. לקמן בהמשך הפרק יתבאר שטענה זו אינה נכונה בפן המציאותי, שכן המכונה אינה חותכת בשיתוף שני להבים, אלא ע"י סכין אחד בלבד בדומה לתער. אך כאן נדון בפן ההלכתי בלבד, נדון אילו המכונה חותכת את השיער כ'מספריים' בשיתוף של שני להבים. האם הדבר מותר?

יסוד השאלה, תלויה בחקירה, האם מה שהתירה התורה מספריים היינו משום 'צורת החיתוך' שהיא שונה מתער, או מחמת 'תוצאות החיתוך' ששונים במספריים מתער. נפק"מ, באופן שצורת החיתוך תהא שונה מתער, ע"י שני להבים, אך תוצאות החיתוך זהות לתער - חיתוך והשחתה גמורה, האם הדבר מותר?

היתר גילוח הזקן ב'מספריים'

ז. כאמור בסעיפים קודמים, ממה שאסרה התורה להשחית את פאת הזקן, למדו חז"ל שחייב דווקא כשנעשה הדבר באופן של 'השחתה', והיינו בתער, ואילו ב'מספריים' מותר לפי שאין בכך 'השחתה'.

ח. חומרא גם במספריים: יש ראשונים שכתבו שלכתחילה יש להימנע מגילוח גם במספריים, מפני חשד הרואים⁶, או מחשש שמא יניד הספר את הזוג התחתון

מקורות והערות

⁶ כ"כ הריטב"א (מכות כא.) ז"ל: "ומשורת הדין כל שהוא במספרים אפילו כעין תער מותר, אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים, וכן ראוי לעשות". וכ"כ בתרומת הדשן (סי' רצה) ז"ל: "שאלה. יש נידנוד איסור לגלח פאת הזקן במספרים או לאו. תשובה. יראה דיש מקום להחמיר אלא שאין העולם נוהגין בדבר". (לא פי' תרוה"ד טעמו אם משום דברי הריטב"א או משום דברי התוס' דלהלן).

ויחתוך כתער⁷. אך סתימת שאר ראשונים והפוסקים שהשימוש במספריים מותר לכתחילה.

האם מותר במספריים גם באופן שמשחיתים?

ט. מבואר בדברי ריב"ן (מכות כא. ד"ה לא): "ומספרים אינן משחיתים, שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער", כלומר שההיתר במספריים משום שאינם חותכים את השיער במקום יציאתו מהעור כמו שעושה התער. וכך גם פירשו שאר הראשונים, ראה לשונם בהערה⁸. וראה להלן בביאור ההיתר להשתמש גם ב'מספריים כעין

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

⁷ כ"כ בפסקי תוס' למס' מכות (אות כז) ז"ל: "השחתת זקן דוקא בתער, אך גם במספריים יש לחוש מפני הזוג התחתון משחית ככתער". והר"ד בריטב"א שם. יש מהראשונים שהזהירו שלא להניד את הלהב התחתון של המספריים. לפי שבכך עלול לחתוך את השערות ע"י הסכין התחתון בלא השתתפות העליון זהו 'תער' ממש בתוס' שאנץ (מכות כא.) מביא: "ואמר ר' יעקב מגינון" (שהיה אומר) לספר הזהר שלא תנוד זוג של מטה". וכך מביא הריטב"א: "ואמרו כי הרב רבינו יעקב מקוצי היה אומר לספר הזהר שלא תנוד זוג של מטה ע"כ". וכע"ז מביא בתרומת הדשן (ס' קצה) בשם גליון תוס' והובאו דבריהם ברמ"א (ס' קפא סעי' י). ובתרומת הדשן שם כתב: "והנה קשה מאד להיות נוהר בדבר זה, אמנם נראה דנכון לזהר שלא יספר פאת הזקן במספריים שהוא חדוד מאד, דליכא למיחש שיחתוך התחתון ולא העליון אלא כשהוא חדוד מאד, אבל אם אינו חדוד אי אפשר לתחתון בלי דבוק העליון, הנראה לעניות דעתי כתבתי". והר"ד תרוה"ד ברמ"א (ס' קפא סעי' י) וכתב שם שתחת הגרון אין לחוש, הואיל ואינו עיקר מקום הפאות. והש"ך (סק"ז) כתב: "כיון דכל הפוסקים כתבו סתמא דבמספרים מותר אם כן הא דתרומת הדשן חומרא היא".

⁸ כן כתבו להדיא עשר ראשונים (ולא נמצא בדברי הראשונים מי שיחלוק בזה): א) דברי ריב"ן הנ"ל. ב) פסקי הרי"ד (מכות שם) פירש: "ובענין השחתה שישלך עיקרי השערות, לאפוקי מספרים שאינן מסלקין השרשים, והתער יש בו גילוח שדרך העולם בכך, ויש בו השחתה שמסלק השרשים". ג) הר"י מלונגיל (עמ"ס מכות ג:) פ"ל: "ודוקא בתער, אבל במספרים שרי, דהא לית בהו השחתה, שהרי ניכר השער מבחוץ". ד) תוספות בנזיר (מ:) ג"כ פ"ל כך: "יכול אפי' במספרים יהא חייב, ת"ל ולא תשחית פאת זקנך, בישראל כתיב, ובמספרים ליכא השחתה שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו". ה) תוס' רבינו פרץ (מכות כ.) כתב בענין פאת הראש: "מכאן ראייה דהקפת הראש אינה אסורה אלא בתער, אבל במספריים שרי, מדקתני המשוה צדעיו, ובמספריים אינו יכול להשוות, אבל תער אינו מניח מן השיער כלל". ו) בפירוש הרא"ש (נזיר): "ובמספרים לא מקרי השחתה דאין השער ניטל מעיקרו". ז) ב'שיטה לחכמי איוורא': "ובמספרים אין השחתה כל כך, שאין נוטל כל השער מעיקרו". ח) רבינו בחיי (ויקרא פ"ט) פ"ל: "אבל הותר הגלוח במספרים להשאיר קצת השער, ואין זה קרוי השחתה". ט) בנימוקי יוסף (על הרי"ף שם) ז"ל: "דכתיב ולא תשחית, אבל במספרים מותר דלית בהו השחתה שהרי ניכר שם השער כדמפרש בגמ'". י) הסמ"ק מצורף (מצוה ע), ז"ל: "שלא להקיף פאת הראש דכתיב לא תקיפו פאת ראשיכם, ואמרו חכמים אפילו במספרים כעין תער אסור, ולא

תער'.

החתם סופר מחדד את הדברים עוד יותר, שבתורה עצמה כלל לא מוזכר תער או מספרים, רק מוזכר איסור 'להשחית', ומה שאמרו בגמ' שבתער אסור ובמספריים מותר, תער היינו כל דבר שמשחית את השיער, ואם משחית הרי שאסור גם אם צורת החיתוך נעשית כמספריים⁹. כע"ז כתב גם בן הנודע ביהודה בתשובה (נוב"י מהדו"ת יו"ד סי' פא).

וכן מפורש בגמרא שכל ההיתר לגלח את פאת הזקן ע"י מספריים הינו רק מחמת שהמספריים אינם 'משחיתים', אך ברור שאם המספריים משחיתים הרי הם בכלל אזהרת התורה שלא להשחית את פאת הזקן.

מספריים כעין תער

י. להלכה נפסק בשו"ע, שבכלל היתר גילוח הזקן גם ב'מספריים כעין תער'. וצריך להבין מה כוונת ההיתר בזה, הלא הובאו דברי הראשונים והפוסקים שבאופן שמשחית את השיער, גם במספריים הוא בכלל איסור התורה להשחית, א"כ מהו 'כעין תער' שהותר?

וצ"ב, מה הכוונה 'כעין תער', הלא אם חותך את השערה בשיעור קצר מאוד שהשערה נשחתת נתבאר בדברי הראשונים הנ"ל שאסור, וכפי שייסד לנו החת"ס הנ"ל שתער האמור בחז"ל היינו בכל אופן שמשחית. ע"כ ש'מספריים כעין תער'.

מקורות והערות ~~~~~

דמי לזקנו דהתם שאני משום דכתיב ביה השחתה, ואין השחתה במספרים ואפילו כעין תער". ראה עוד להלן בביאור 'כעין תער' מקורות נוספים.

⁹ החתם סופר בתשובה (או"ח סי' קנד) במענה לשואל שרצה להקל להשתמש במספריים ואח"כ בתער, משיב החת"ס: "...דדרי תער לא כתיב בקרא אלא לא תשחית וחז"ל אמרו אין גילוח שיש בו השחתה אלא בתער ולא במספרים, וא"כ ממנ"פ אי נימא דשערות הנשארים אחר גילוח הזוג הוי כמאן דלית', הרי השחית והיינו בתער ולא במספרים כעין תער, אלא תער ממש שהרי גילוח והשחית...". (יש לשים לב, שהרוצים להקל בטענה שצורת החיתוך היא כמספריים, נשאלם האם מותר לחתוך את השיער בתער באופן שאינו מצמיד את התער לעור ונותרו השערות באורך מספיק? בוודאי שמותר! שהרי לא השחית. א"כ לא התער או המספריים הם הנושא, אלא אם משחית או לא. אם משחית אסור בשניהם, ואם לא משחית מותר בשניהם. אם לא כן, נמצא שהולכים לקולא שמספריים מותר כי זו צורת חיתוך שונה, ותער מותר בלא השחתה, והם שני קולות דסתרי אהדרי).

היינו שחותך במידה הקרובה מאוד להשחתה, וזה מותר. או יתכן הפי' שגם אם צורת החיתוך דומה לתער, שמצמיד את המספריים לעור וחותך, למרות שרק עובי המתכת התחתון מפריד בין העור לבין מקום החיתוך - מותר¹⁰.

יא. כן מפורש בסמ"ק מצוריד (מצוה ע), ז"ל: "שלא להקיף פאת הראש דכתיב לא תקיפו פאת ראשיכם, ואמרו חכמים אפילו במספרים כעין תער אסור, ולא דמי לזקנו דהתם שאני משום דכתיב ביה השחתה, ואין השחתה במספרים ואפילו כעין תער". וכן מבואר בדברי עוד ראשונים¹¹.

≈ ≈ ≈ ≈ ≈ ≈ ≈ מקורות והערות ≈ ≈ ≈ ≈ ≈ ≈ ≈

¹⁰ כן ביאר הגר"א דרעי בספרו 'כשרות מכונות הגילוח', ושו"ר שכן מבואר בר"י מלוניל (מכות ד. מדפי הרי"ף) בענין אחר, ז"ל: "אלא כי אמ' רב במספרים, ומותר אפילו בית השחי ובית הערוה, אפילו כעין תער שמניח בסמוך לבשר אפילו הכי מותר".

¹¹ כך מבואר גם בדברי הרמב"ם (הל' נזירות פ"ה ה"א) לגבי נזיר ש'כעין תער' אין הכוונה שחותך כתער לגמרי, כל שמותיר פחות מ'כדי לכוף ראשו לעיקרו' הרי"ז 'כעין תער': "נזיר שגלח שערה אחת לוקה, בין בתער בין בזוג, והוא שקצצה מעיקרה כעין תער, ... ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה, שאין זה כעין תער". וכע"ז גם להלן (פ"ו ה"א).

פרק ג. מכונות הגילוח

▲ מכונות הגילוח - ייעודם ▲ דין השימוש במכונות הגילוח ▲ שימוש בהסרת הסכין הכפול ▲ שימוש ללא הצמדה לעור ▲ מכונות גילוח כשרות ▲ ערכת 'גילוח כהלכה' ▲ אישור 'מכון צומת' ▲ אישור רבנים שונים

הקדמה למכונות הגילוח

electric shaver

הרעיון והיעד של יצרני מכונות הגילוח

מכונות הגילוח המוכרות כיום, פותחו וקודמו טכנולוגית במשך שנים רבות - ע"י חברות ענק המוכרות את תוצרתן לכל העולם. מכונות אלו נועדו לשרת את מיליוני הגויים כתחליף לשימוש בתער.

ומדוע אין הגויים משתמשים בתער?

התער - סכין הגילוח הוותיק אינו נח לשימוש על פני עור הפנים, מאחר שעור זה אינו אחיד, וממילא עלול הוא לפצוע את העור. בשונה מהשער שבמקומות אחרים בגוף בהם העור חלק, וגם אחיד בעובי, רכות ובשומניות, עור הפנים אינו אחיד, וגם עוביו ורכותו משתנים על פני העור, יש גם מקומות בהם השער עבה יותר, כל אלו יוצרים קושי רב לשימוש בתער וחשש לפציעה.

לצורך כך שקדו אותן חברות על מציאת פתרון לשימוש בסכין גילוח ללא חשש לפציעת העור. לצורך כך פותחו מכונות גילוח עד שהגיעו למכונות הגילוח המוכרות לנו, כשעיקר החידוש נעוץ ב'רשת' שבין סכיני הגילוח לבין העור, כשזו מגינה מפציעת העור.

דא-עקא רשת זו גם מונעת מסכיני הגילוח מלהגיע עד העור, כך שהפתרון לקה בחסר, תוצאות הגילוח במכונה היו רחוקות מתוצאות הגילוח בתער, שכן נותרו זיפי שיער והגילוח לא היה חלק למשעי.

לכך בא הפתרון הבא: לדקק את הרשת ככל האפשר,

כך שסכיני הגילוח יגיעו קרוב לעור ככל האפשר, ויגלחו את השיער בצורה מושלמת כתער ממש. תהליך דיקוק הרשת התקדם רבות במהלך השנים, כך שעם התפתחות הטכנולוגיה הצליחו בשנים האחרונות לייצר רשת מתכת דקה ביותר בעובי של 0.05 מ"מ! כלומר 5 מאיות של מילימטר! מדובר בחצי מעובי של נייר. במצב זה החיתוך נעשה בסמוך לעור במרחק של פחות מעובי הנייר.

בתמונה: מידדת רשת של מכונת גילוח בעובי 6.4 מאיות המ"מ!
($0.064 = 64$ אלפיות המ"מ)

בנוסף רוחב מרווחי חריצי הרשת הינו כ-25 מאיות של המ"מ מרווח זה הינו בין פי 3 לפי 4 מרוחב שערה ממוצעת. שילוב זה של רשת דקיקה ומרווח גדול יחסית של חריצי הרשת יוצר מצב בו בלחץ קל העור נדחק קלות לבין חריצי הרשת ומגיע למקום הסכינים, כך מתקבלת תוצאה ממוקדת - החיתוך נעשה ע"י הסכינים ישירות מהעור ומבלי לפצוע את העור. (היעד והאומנות של החברות, זה להצליח להגיע למקסימום מגע בעור עם מינימום פגיעה בעור).

בצורה כזו מתקבלת התוצאה הרצויה והמושלמת - מבחינת היצרנים והמשתמשים הגויים - גילוח חלק למישעי וזה לגמרי לתער, ואף טוב ממנו, נעים ללא חשש פציעות.

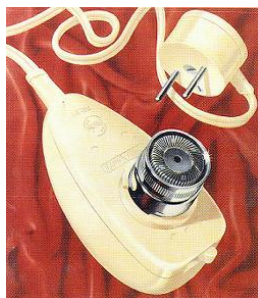
שכלולים רבים: עם הזמן, הוסיפו עוד ועוד שכלולים, כדוגמת סוגי חריצים בגדלים שונים, חלקם ישרים וחלקם עגולים, כדי 'ללכוד' את הזיפים הקצרים, הוסיפו טכניקות שונות בתושבת המכונה (המקום בו תפוסים הרשתות) ובגמישות התושבת, כך שבכל זווית ופינה לא יותרו שערות כלל וכלל. (קשה לפרט במסגרת זו את השכלולים השונים מדובר בתורות ארוכות ומורכבות).

סכין כפול lift and cut: אחד השכלולים הבולטים, של חברת פיליפס, הינו מנגנון ההרמה, שעל ידו סכין ראשון ננעץ בשערה ומרים אותה, והסכין השני חותך את השערה. בצורה כזו החיתוך נעשה בעומק גם בחלק השערה שנעוץ בתוך הגומא. [בפרט זה יש לציין, שגם אילו יסירו את הסכין הכפול, עדיין מדובר ברשת דקה מאוד, והחיתוך קצר מאוד, בשיעור בעייתי עפ"י ההלכה, ראה לקמן ביתר הרחבה].

סוף דבר.

מבחינתנו, העם הנבחר והנבדל, כמובן שההתקדמות הטכנולוגית העצומה בתחום זה

מהווה בעיה חמורה, שכן גילוח השערות מתבצע במקום יציאתם מהעור, והרי זה נחשב 'השחתה', וכפי שנתבאר בפרק ב'.

יש לשים לב שכל זה שונה מהמכונות שנידונו לפני מאה שנה וחמישים שנה, באותם שנים אם עובי הרשת הגיע לעובי של מילימטר בלבד (שגם זה די דק) הרי שזהו פי 10-20 מהעובי הקיים כיום, ואם הצליחו להגיע לעובי של חצי מילימטר הרי שזה פי 10 מהעובי הקיים כיום! כך שיש לשים לב שהדיון שהתקיים בשנים קודמות אודות מכונות הגילוח שונה לחלוטין במציאות מכונות הגילוח החדשות הנפוצות כיום.

בתמונה העליונה: מכונת גילוח ישנה, שהיתה בשימוש לפני עשרות שנים. **בתמונה התחתונה:** מראה תושבת מכונת גילוח מתקדמת של חברת 'פיליפס'. שים לב, עקב דקיקות הרשת ניתן להבחין בלהבי הגילוח מבעד לרשת.

מכונות הגילוח

שימוש במכונות הגילוח הנפוצות

א. מכונות הגילוח הנפוצות כיום נעשו מתקדמות ומשוכללות מסדרה לסדרה. אחד השכלולים העיקריים הינו בעובי ה'רשת' המפרידה בין העור לבין להבי החיתוך. בעוד בעבר היה עובי מסוים לרשת, דבר שגרם לכך שיוותרו שיירי שיער

על פני המתגלח, המכונות הנפוצות בעשורים האחרונים מיוצרים עם רשת דקיקה מאוד, בעובי של נייר ופחות ממנו, כך שהתוצאה הינה - חיתוך מקסימלי של השערות במקום יציאת השערות מהעור.

ב. בבדיקות שנערכו על גויים נמצא שתוצאות חיתוך השערות ע"י מכונות הגילוח הנפוצות כיום, זהה לחיתוך ע"י 'תער' בין 35% ל-85% מהשיער תלוי באיכות המכונה ועוד¹.

ג. לפי הכללים שנתבארו לעיל, הרי שבכל השחתת שתי שערות הזהירה התורה: "וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאֶת זָקְנְךָ", וכפי שנתבאר, גם אילו חיתוך השערה נעשה בצורה של 'מספריים' - בחיתוך של השערה ע"י מפגש הלהב והרשת יחדיו, מכל מקום היתר השימוש ב'מספריים' נאמר רק באופן שמותיר מעט מהשערה ואינו משחיתה. ראה עוד הע'².

מקורות והערות

¹ בבדיקות נמצא שככל שהמכונה מתקדמת יותר כך מגיעים לתוצאות של חיתוך יותר שערות בצורה מוחלטת, האחוזים תלויים מחד גיסא באיכות המכונה, כשזה כולל מלבד חוזק המנוע גם המון נתונים נוספים כגון: גמישות התושבת, מנגנון הרמה ועוד. אך גם תלוי במשתמש, סוג העור, סוג השיער ועביו, ובמיקומים השונים בעור.

² בנוסף, לפי בדיקות שונות שנערכו, מתברר שחיתוך השערה לא נעשה בצורת 'מספריים' אלא בצורת 'תער', כלומר החיתוך לא נעשה ע"י המפגש של הלהב והרשת, אלא הלהבים לברם חותכים את השערה מהעור, נמצא שחיתוך השערה נעשה ע"י הסכין ישירות מהעור, פעולה זוהי לפעולת התער. [בבדיקות שערכתי על מכונת הגילוח, בכדי לברר האם חיתוך השערות נעשה ישירות מהעור כתער, או בצורת חיתוך של מספריים. נמצא במכונת גילוח של חברת REMINGTON, מדגם מסויים שאין לו מנגנון הרמה (lift and cut), הוצאתי את הלהבים מתוך התושבת, והנחתי את ראשי הלהבים בכרית דיו, לאחר מכן בשלב ראשון הפעלתי את המכונה בצמוד לנייר כדי לראות אם הדיו נוטף מאיזו סיבה. הנייר נותר לבן כפי שהיה. בשלב הבא הפעלתי את המכונה על העור (במקום המותר, כמובן) בדחיקה קלה במקום שלא היו בו שערות, מיד נראה כתם של דיו על העור. הדבר מראה על שלחבי הגילוח נוגעים בעור. בבדיקת מכונת גילוח של חברת PHILIPS עם מנגנון lift and cut, חזרתי על התהליך הנ"ל, התוצאות היו שונות לכאורה, בשלב ראשון לא ניכרו כתמי דיו על העור, אולם, בשלב הבא העברתי את המכונה למקום שהיו בו שערות, הפעלתי את המכונה והשערות גולחו, כעת ניכרו היטב על העור סימני דיו! מה

ד. לפיכך, בשימוש בכל סוגי מכונות הגילוח הנפוצות עלולים לעבור, ח"ו, על לאו דאורייתא של "ולא תשחית את פאת זקנך". (כפי שנתבאר בפרק ב' בכל גילוח שמגלח את עצמו עלול לעבור בעשרה לאוין רח"ל).

ראה עוד לקמן אודות מכונות גילוח עם הכשר.

אודות השימוש ב'מיישר' של מכונות הגילוח (ה'פאטר') ראה להלן עמ' 50. ראה גם בהרחבה בספר 'כשרות מכונות הגילוח' עמ' פב-פג.

גילוח לאחר הסרת הלהבים הכפולים

ה. יש ממכונות הגילוח הנפוצות כיום שמותקן בהם מנגנון lift and cut (- מכונה בפי הציבור 'סכינים כפולים') שעל ידו השערה נתפסת ונמשכת אל תוך הרשת ורק לאחר מכן נחתכת, ע"י מנגנון זה גם נמשך העור עצמו עד שהחיתוך נעשה בצמוד לעור ממש³.

תיאור של יצרני מכונות גילוח לפעולת ה-lift and cut. ציור זה מתפרסם ע"י החברה היצרנית מראה את שלבי חיתוך השערה: (1) שערה 'נתפסת' ע"י הסכין העליון, (2) השערה נמשכת מחוץ לגומה (3) השערה נחתכת ע"י הסכין התחתון (4) שארית השערה חוזרת לתוך הגומה.

ו. כמובן שהחיתוך במכונות גילוח מסוג זה עמוק יותר,

שהשערה נחתכת לגמרי, ובשימוש בו משחית את השערות.

מקורות והערות

שאומר שמנגנון lift and cut מושך את השערה ויחד עמה את העור, וחותר את השערה ישירות מהעור. (תיאורי בפרוטרוט את תהליך הבדיקה כי היא פשוטה ויכול כל אחד להיווכח בכך ללא כל קושי).

אך כאמור לעיל, אין זה משנה, כי גם אילו היה נעשה בצורת מספריים, או נחדש מאיזו סיבה שפעולה זו נחשבת 'מספריים', מכל מקום הלא הם משחיתים את השערה, ותוצאות הגילוח במספר גדול של שערות - זהות לחלוטין לתוצאות הגילוח בתער.

³ משיכת העור ניכרת מאוד בהקלטת הוידאו של חברת פיליפס.

ז. יש שמסירים את הסכין הכפול, אך יש לדעת, שאין זה מספיק להתיר את השימוש במכונה, לפי שהרשת דקה מאוד והעור נדחק לבין החריצים, והחיתוך נעשה בשיעור קצר מאוד מאוד, גם בלא הלהב הכפול.

גילוח במכונה ללא הצמדה לעור

ח. בדורות קודמים היו מהפוסקים שהקילו להשתמש במכונות גילוח כשאנו מצמיד את המכונה לעור, משום שבאופן זה אינו פסיק רישא שיחתוך שערות בצמוד לעור, ופוסקים אחרים אסרו.

אולם, כפי שנבדק, בסדרות האחרונות של מכונות הגילוח גם בלא הצמדת המכונה לעור ישנן שערות שנחתכות במקום יציאתם מהעור, וכפי שהתבאר לעיל בכל אופן שמתברר שהחיתוך 'השחית' את השערות - שלא הותיר שארית שיער מורגשת הרי זה בכלל האיסור. כל זה מלבד מה שהעיר המנחת יצחק שפתרון זה אינו כל כך מעשי שכן בתנועה של רגע או בזווית שונות המכונה נצמדת לעור⁴.

שימוש במכונות גילוח עם ג'ל / טלק או במים

ט. ישנם כיום מכונות גילוח המיועדות לשימוש עם 'ג'ל' או 'טלק', וכן מכונות עם אופציה לגילוח רטוב או בתוך זרם מים. המטרה בכל אלו לרכך את העור ולהחליקו, כשבכך חוויית הגילוח ותוצאות הגילוח משתפרות לאין ערוך. כמובן, שמבחינת ההלכה, הרי שגילוח באופנים אלו חמור יותר, שכן יותר שערות נחתכות בשיעור שנחשב 'השחתה'. (ראה בספר 'כשרות מכונות הגילוח' עמ' עד).

מקורות והערות

⁴ במנחת יצחק (ח"ד סי' קיג) כתב ביחס למש"כ הגרצ"פ פרנק זצ"ל להזהר שלא להדק את המכונה: "ומש"כ שם, בזה"ל, ולכן אני אומר לכל שואל, שיזהר שלא להדק המכונה להבשר, דמתוך ההידוק יבא לידי גלוח ממש, - אבל כשאנו מהדק כ"כ, אז אינו בגדר פס"ר שיבא לידי גלוח ושריא עכ"ל, - ופוק חזי מה עמא דבר, מי יודע להזהר בזה, שלא להדק, ומי ישמע לנו, אם נוהיר אותו על זה, ואף הוא כמעט דבר שאי אפשר להזהר, לגלוח שלא ע"י הידוק סמוך לבשר, ואף אם יהי' באפשרות להיזהר, ויהי' איזה מדקדקים בזה, אבל בודאי עלול הוא בעידנא דטריד בעבדתו, להיכשל ולעשות באופן האסור, ואם חכמי פראג חששו לסתם מספרים, דילמא יעשה באופן האסור, אף דהוי מילתא דלא שכיחא כנ"ל, מכ"ש דיש להחמיר בנדון דידן, דהוי להיפוך, לא שכיח בהיתרא, שיזהר שלא להדק המכונה להבשר כנ"ל".

קול קורא

הן מודעת לכל דבר פירצת מכונות הגילוח, אשר אסרוהו רבותינו גדולי הדור, מרן החפץ חיים זצ"ל, ומרן החזו"א זצ"ל, וזה אפילו במכונות שבימיהם אך מאז כבר עברו המכונות שכלולים רבים, וגרועות הרבה יותר. וכן הורו מרן בעל קהילות יעקב זצ"ל ומרן הגרא"מ שך זצ"ל, בשם מרן החזו"א שהיה אוסר בכח מכונה כתער ממש, כי בתוה"ק לא נכתב תער אלא "לא תשחית", וכל גילוח שיש בו השחתה אסור, כמבואר במכות (כא). וברמב"ם פ"ב מעכו"ם. ולכן כל המכונות המגלחות למישיעי אפילו רק בשתי שערות, הן בכלל איסור "לא תשחית פאת זקנק". וכמובן דאף על כל ראשי הישיבות הקדושות לעמוד בפרץ ושלא להרשות הכנסת מכונות גילוח היכולות לגלח למישיעי, ואחד המקיף ואחד הניקף במשמע, ומצוה גדולה ללמוד בספרו של רבינו החפץ חיים זצוק"ל "תפארת אדם" שנוסד על חיזוק שמירת איסור זה, ובו מבאר שכר גודל המקיימה בזה ובבא.

יוסף שלו אלישיב
שמואל הלוי ואזנר
ניסים קרליץ
שמואל אויערבאך

א.י.ל. שטינמן
מיכל יהודה לפקוביץ
חיים קנייבסקי
נתן צבי פינקל

ירחמיאל אונגרירשר
ר"י בית מדרש עליון

מנחם צבי ברלין
ר"י רבנו חיים עוזר

משה הלל הירש
ראש ישיבת סלבודקא

עמרם זקס
ראש ישיבת סלבודקא

יששכר מאיר
ראש ישיבת הנגב

יהושע נויבירט
ראש ישיבת חכמת שלמה

אבינועם פוסטבסקי
ראש ישיבת ברכת יצחק

בצלאל פנחס
ראש ישיבת ברכת אפרים

יגאל רוזן
ראש ישיבת אור ישראל

ברוך מרדכי אזרחי
ראש ישיבת עטרת ישראל

ברוך שמואל דויטש
מראשי ישיבת קול תורה

ברוך וייסבקר
ראש ישיבת בית מתתיהו

דוד כהן
ראש ישיבת חברון

דוד מן
ראש ישיבת כנסת חזקיהו

יהודה עדס
ראש ישיבת קול יעקב

אביעזר פילץ
ראש ישיבת תפרח

דב פרוינד
ראש ישיבת אמרי צבי

צבי רוטנברג
ראש ישיבת בית מאיר

אברהם ארלנגר
מראשי ישיבת קול תורה

צבי דרבקין
ר"י גרודנא באר יעקב

צבי וייספיש
ראש ישיבת אבן ישראל

גבריאל יוסף לוי
ראש ישיבת באר התורה

שמואל מרקוביץ
ראש ישיבת פוניבז'

ברוך דב פוברסקי
ראש ישיבת פוניבז'

אריה ליב פינקל
ראש ישיבת מיר ברכפלד

דב צבי קרלינשטיין
ראש ישיבת גרודנא

מכונות גילוח עם הכשר

קיימות כיום מכונות גילוח עם הכשרים שונים. ראוי לדעת שיש הבדלים גדולים מאוד בין המכונות והכשרויות השונות, בשונה מהכשר על מזון, שלפעמים מדובר בהבדלים 'רמת כשרות', אלא בשאלות עקרוניות ביותר, שעל פיהם ניתנים ההכשרים. כך שתתכן וישנה מציאות שהכשר אחד אכן כשר, והאחר מכשיר דבר שהוא ככל מכונות הגילוח. הדברים יובהרו בע"ה להלן.

התנאים להכשרת מכונת גילוח

י. בכדי להכשיר מכונת גילוח לשימוש, הבסיס הראשוני שנדרשים לו - לברר כמה ניתן לחתוך מהשערה, וכמה צריך שיישאר מהשערה כדי שלא תחשב שהושחתה. שיעור השערה יתבאר בע"ה להלן סעי' יג.

יא. בשלב הבא, לאחר שנקבל את ההוראה מהו אורך השערה שצריך שיישאר עפ"י ההלכה, עלינו למצוא את הדרך כיצד ליישם זאת במכונת גילוח שתותיר אורך מינימאלי מהשערה שלא יחשב שהושחתה השערה.

הדרך ליישם זאת ע"י עיבוי של הרשת שתחצוץ בין הלחבים לבין העור, ובנוסף צריך לחשב את המרווח שבין החריצים שהעור לא יחדור לבין החריצים.

יב. כדי לבצע את הנ"ל באופן מעשי יש קושי רב, שכן יש הרבה הבדלים בין האנשים; א) בסגנון העור - גמישותו ורכותו, שומניות העור ועוד. ב) בסוגי השערות - עוביים וחזקים. ג) גם באותו אדם ישנם שינויים בין המקומות השונים בעור, ישנם מקומות בהם הגילוח טוב יותר (בעיקר מקומות בהם יש עצם מאחור וכד' שאז יש התנגדות מהעבר השני שמסייעת בזקיפת השערה וחיתוכה). ד) יש גם הבדלים משמעותיים בצורת הגילוח - יבש, רטוב, לח, עם ובלי דחיקה של מכונת הגילוח כלפי העור.

מכלול נתונים אלו צריכים להיבדק ולהגיע למצב בו מכונת הגילוח לא תשחית ולו אצל אדם אחד, ואפי' בשערה אחת א) בכל סוגי העור, ב) בכל סוגי השערות, ג) בכל המקומות בעור, ד) בכל צורות הגילוח.

שיעור השערה שלא הושחתה

יג. שיעור השערה שצריך שתווה לאחר החיתוך ולא יחשב שהושחתה השערה - הגדיר הגרי"ש אלישיב זצ"ל שצריך שתורגש כל שערה ושערה כאשר הציפורן מועברת בכיוון ההפוך לצמיחת השערות¹. ולאחר דיון הוסיף שצריך שהשערות תורגשנה מבלי שידחק את העור בחוזק כשמעביר את צפורנו על העור, מה שעלול לגרום לבצבוע השערה מתוך הגומא².

יד. בבדיקות שנערכו בשעתו ע"י ביה"ד לענייני מכונות גילוח עם הגר"א דרעי

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

¹ כן הורה לביה"ד לענייני גילוח בהוראה מעשית לפיתוח מכונת גילוח בשיעור זה, וכן שמעו ממנו אאמ"ר שליט"א והגרמ"מ קארפ שליט"א. וכך רשם בשמו בספר 'כשרות מכונות הגילוח' להגר"א דרעי שליט"א. [כותב השורות היה נוכח כשבאו בחורים ושאלוהו על מכונת גילוח כלשהי, והשיב (לפי הזכרון): "איני יכול לומר לכם אם המכונה כשרה או לא, אתם צריכים לדעת, אם יש שתי שערות שהושחתו, שאינם מורגשות ביד לאחר הגילוח, אסור"].

הסברא בהגדרה זו נראית, שכל יסוד האיסור משום 'השחתה' שמשחית את השיער, וכפי שפירשו הראשונים הו"ד בהרחבה לעיל בתחילת הפרק דברי הראשונים שכתבו שההיתר במספרים משום שאינם משחיתים את השערות במקום יציאתם מהגומא, מבו' מזה שצריך שיוותר משהו מהשערה שלא נחתך. וכך לשון הר"י מלוניל (ד. על המשנה): "איזהו גלוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער, כלומר שאין נראה שער ע"ג הבשר והיינו כמין השחתה". ולשון ריב"ן (כד. ד"ה לא) ומספרים אינן משחיתים, שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער". ראה עוד לשונות שאר ראשונים שם.

יש שהקשו על דברי הגרי"א הנ"ל מהגמ' בנדה (נב:) שנחלקו התנאים בשיעור שערות האמורות בכל מקום אם הוא שיעור של 'לכוף ראשו לעיקרו', 'לקרוץ בצפורן', 'שיהו ניטלות בזוג', ולהלכה כדברי כולן להחמיר. וא"כ היה צריך לכאן גם כאן להחמיר בשיעור 'לכוף ראשו לעיקרו' (וכך משמע קצת בחת"ס או"ח קנד בשיטת ראשונים מסויימים עיי"ש, אמנם יש סתירה בחת"ס עצמו מיניה וביה כמו שהקשה במלמד להועיל (ב. סד), ברם, לכאן' כאמור מצינו שהותר מספרים, והם לא מותרים שיעור כזה, ולא אישתמיט לשום ראשון לפרש שההיתר במספרים משום שמוותר שיעור זה, להיפך פירשו שמוותר מפני שמוותר מעט מהשערה, ע"כ יסוד הדבר, שהותר כל היכא שאינו משחית השערה. (וכאן בשונה משאר דיני התורה אין דין שצריך שערות באופן חיובי אלא שלא יושחתו השערות באופן שלילי) וראיה חזקה לזה יש להביא ממה שמוותר בזמן מספרים כעין תער, והרי במשנה שם יש כמה דרגות והארוך מכולן לדעת רוב הראשונים ופסק השו"ע הוא 'לכוף ראשו לעיקרו', ואם נימא שפאת הזקן ג"כ צריך כשערות של כל התורה הרי שיעור מספרים כעין תער הוא כשיעור 'ניטלות מזוג' שבמשנה שם הוא פחות מהשיעור הנ"ל. ובנוב"י (תניינא י"ד פ) מבואר שפאת הזקן שיעור אחר משאר התורה.

² כן שמע ממנו אאמ"ר שליט"א.

זצ"ל, ובאחרונה שוב בבדיקות שנערכו ע"י ביה"ד של הגרש"א שטרן שליט"א עם חבר ת"ח, נבדק ונמצא כי כאשר עובי הרשת הינו 37 מאיות המ"מ, הרשת מגינה על המתגלח ואינו משחית את השערות. בעובי זה לא הושחתו השערות כלל וכלל, בכל סוגי העור והשיער, ובכל צורות הגילוח, כולל דחיקת מכונת הגילוח כלפי העור.

ערכת 'גילוח כהלכה'³

טז. באחרונה פותחה בס"ד, לאחר השקעה מרובה, ערכת גילוח המכונה 'גילוח כהלכה'. מדובר בערכה הכוללת רשתות ולהבים (ללא מכונת הגילוח), ומיועדת

להחלפת הרשתות והלהבים הקיימים במכונות הגילוח של פיליפס וכיו"ב, לרשתות אלו שהן כשרות.

טז. ערכות אלו הינם בעובי של 37 מאיות המ"מ, ולאחר בדיקות מרובות בכל הדרישות האמורות לעיל בסעיפים י-יד, בסוגי העור והשיער השונים ובכל צורות הגילוח אושרו לשימוש. הבדיקות נערכו על גויים שונים ובצורות השונות.

יז. הערכות נבדקות כל רשת ורשת ע"י משגיח, בפיקוח הגאון ר' עמרם פריד שליט"א. לאחר שהוברר שבאותה רשת ייתכנו סטיות בזוויות שונות של הרשת, נבדקות הרשתות בכל היקף הרשת לוודא כי אינן פוחתות מהשיעור ואינן משחיתות את השערות.

מקורות והערות ~~~~~

³ מהחובה לשוב ולציין, כי לכותב השורות אין שום טובת הנאה גשמית, מחברה זו או מכל חברה אחרת בכל נושא מכונות הגילוח.

יח. הרשתות הללו מאפשרות את חיתוך השיער במקסימום המותר עפ"י התורה, ולרוב מוחלט של המשתמשים מראה העור נאה לאחר השימוש באופן זה. ברם, מי שיש לו שיער יותר גס וכהה, לפעמים המראה לאחר הגילוח אינו משביע רצון, ולאלו מומלץ להשתמש במשחה שמסירה לגמרי את השיער. ראה לקמן באופן השימוש המותר במשחות, ועצות פרקטיות.

מכונת גילוח Ktech

יט. מכונת גילוח Ktech המיוצרת ע"י חברת 'קייטק אינטרנשיונל' ייצרה במשך שנים רבות (דגם KS8) עפ"י הוראות ביה"ד המיוחד לענייני מכונות גילוח עם

הגר"א דרעי זצ"ל ועוביו היה 37 מאיות המ"מ, שהוא בסדר מצד הדין⁴. לאחר מכן, לפני כשנתיים היה שלב שייצרו את אותו דגם (KS8) אך 'משודרג', בו עובי הרשת היה 33 מאיות המ"מ שהוא בעייתי כמובן, ראה להלן הע'⁵. (להבחין ביניהם: הרגיל בצבע שחור עם אפור כמו בתמונה, והמחודש כולו בצבע שחור).

בשלב הבא והאחרון עד כה - ייצרו דגם אחר (דגם KS6) שבו עובי הרשת הינו 35 מאיות המ"מ (גם במכונות עם הולוגרמה שנבדקות אחת אחת)⁵,

מקורות והערות ≈ ≈ ≈ ≈ ≈ ≈ ≈ ≈

⁴ כך לפי כל הידוע, ובאחריותם כמובן.

⁵ הטכניקה כיצד למדוד את עובי הרשת בשיטה מסחרית מהירה זהו דבר מורכב, כשבסיס הבעיה הינה שהיצרן חורג באחוזים מסויימים בעובי, כשמדובר בדיוק של מאיות המ"מ היצרן רשאי לחרוג 10% לכל צד, שהרי אינו יכול לדייק ב-100% ברמה כה דייקנית. החריגה עלולה להיות בכלל הרשת או בנקודות מסויימות ברשת. מבחינתנו חריגה של 10% היא קריטית. כעת כדי לבדוק כל רשת בכל ההיקף זהו דבר מורכב מאוד, שע"י 'מיקרומטר' - פוינט אורכת זמן רב בפרט כשרוצים לבדוק את כל היקף הרשת, (יש קושי מחמת שהקצוות עלולות לשקוע במרווח שבין החריצים). לכן בבדיקה מסחרית משתמשים במכשיר המכונה 'אינדיקטור' indicator שעליו מסובכים את הרשת בכל ההיקף שלה וכל חריגה נקלטת. דא-עקא שתמיד צריך למצוא את צד ה-0 ולמדוד את צד החריגה (היצרן יוצק את הרשת בתבנית, כך שצד אחד תמיד מאופס והצד השני חורג) באופן מעשי היצרן תמיד יחיל את ה-0 לצד שקרוב ללהבים, שהרי אם תהיה שם חריגה כלשהי המכונה לא תחתוך, שכן או שלהב יתחכך ויסתבך ברשת או להיפך יהיה רחוק במשהו כך שלא יחתוך. כך שהחריגה של היצרן תמיד תהיה בצד החיצון, וכדי למדוד צריך להשכיב את הרשת על הצד הפנימי (שהוא ה-0) ולמדוד בצד החיצון. כפי המתברר בבדיקות שנערכו מטעם

מה שעלול להשחית שערות רבות אצל המשתמשים.⁶

מכונות גילוח באישור 'מכון צומת'

כ. הגישה העקרונית של מכון צומת כיום הינה לאשר את כל מכונת גילוח שהיא ללא שום בדיקה

או שינוי מהייצור המקורי של החברה המייצרת.⁷ מכונות הגילוח המאושרות ע"י

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

ביה"ד המיוחד, גם באלו שעם ההולוגרמה שנבדקות אחת אחת בדקו בצד הפנימי כך שלא עמדו על חריגות, ולכן גם ברשתות שאמור להיות 35 מאיות (דגם KS6), שזה כבר פחות ממה שאמור להיות, נמצאו חריגות יצרן באותה רשת. ולדוגמא, המכשיר שנבדק בבי"ד בראשות הגר"ש רוזנברג שליט"א עובי הרשת נמצא במקומות מסויימים 34.5 מאיות, (כותב השורות בבדיקות שונות במכשיר מיקרומטר ובקליפר כשהם מקודדים זה לזה לצורך הדיוק, בדק ומצא גם פחות מכך עד 32 מאיות בדגם הנ"ל, אך הם היו בהכשר ביה"ד הנ"ל בלי 'הולוגרמה' כך שלטענתם הם לא בדקו כל רשת).

⁶ ראה הע' קודמת שכך הוא ההגדרה שלהם, אך בפועל ישנם חריגות, וכך נמצא בבדיקת ביה"ד של הגר"נ קרליץ וצ"ל בראשות הגר"ש רוזנברג והגר"י סילמן שליט"א נמצא במכונה שנבדקה שהושחתו שערות. (נבדק דגם 6 ולא כפי שנכתב בטעות 8, אמנם גם ב-8 ה'מחודש' השחור, היו חריגות כמתואר למעלה). ראה לעיל סעי' ג ואליוך עמ' 42 שבבדיקות שנערכו ע"י הגר"א דרעי וצ"ל ועוד בפחות מעובי 37 מאיות המ"מ נמצא שהושחתו שערות. ויש לדעת שהיות ומדובר בלאוין דאורייתא לא ניתן להסתמך על 'התרשמות' אם הושחתו השערות, אלא צריך לבחון את הדברים במדויק, בכל סוגי השיער, ובמקומות השונים בעור, ובכל צורות הגילוח, ובכל זה לתחם מקומות מסויימים ולספור את מספר השערות ומספר הגומות הריקות ולראות מהן התוצאות לאחר הגילוח. **לסיים נושא זה יש לציין**, חברת 'קייטק' בהכוונת ביה"ד המיוחד היו החלוצים לפיתוח מכונה כשרה, אך עם הזמן במשך עשרים השנים לצערנו חלו שינויים וחריגות בעייתיים, אמנם גם לאחר החריגות מכונות אלו טובות כמה מונים ממכונות הגילוח של פיליפס, כדוגמת דגם 3700 שהוא בעובי של 8 מאיות המ"מ (!), ראה אודותיו בסעיפים הבאים.

⁷ השתלשלות ההכשר של מכון צומת עברה שלבים שונים, נציין בקצרה, כי במאמרו ב'תחומין' כרך י"ב וכ"ב מתאר שבתחילה התיר רק מכונות גילוח שנבדקו על ידו ונמצא שחיתוך השערה נעשה בצירוף שני אלמנטים - שני הלהבים, ובכך נקט שנידון כמספריים שיותר. (בפרט זה, כבר הארכנו לעיל להראות בדברי הראשונים והפוסקים שבכל אופן שמשחית אסור גם במספריים). לאחר מכן מתאר שבביקורו במפעל פיליפס בהולנד, הראו לו וידאו שהחברה הסריטה לצרכיה, בה נראה בבירור שהשערה נחתכת ע"י הלהב לבד, ללא עזרת הרשת. משכך הודה שא"כ או הכל אסור או הכל מותר, ובעצם אין הבדל בין המכונות בצורת החיתוך כפי שסבר מתחילה. אולם, מציג שם "טענה חדשה" שהיא "חידוש גדול" (כלשונו) **שאו"י** יש להתיר מחמת טענה שאין צורת החיתוך נראה לעין, והתורה לא נידונה עפ"י בדיקת

המכון חותכות את פאת הזקן באורך קצר ביותר ככל מכונות הגילוח, שערות רבות נחתכות באורך זהה לתער, כך שיש בשימוש בהם משום השחתת הזקן שהוזהרנו עליו "ולא תשחית את פאת זקנך". נמצא, שהשימוש במכונות אלו זהה לחלוטין לשימוש במכונות ללא אישור כשרות, כפרטי המציאות ופרטי הדינים שהתבארו לעיל בהרחבה.

מכונת גילוח דגם AT610/AT620

כא. יש מי שמאשר | מכשיר מכונה של פיליפס דגמים AT610/AT620. מדובר במכונה ללא סכין כפול, תושבת לא כ"כ גמישה. עובי הרשת בין 6 ל-8 מאיות המ"מ (!), הרשתות הכי דקות שייצרה פיליפס. (כחצי עובי של דף נייר).

כב. במבחן התוצאה, נמצאו מכונות אלו משחיתות את השערות מאוד, למרות שאין ללהבים אלו סכין כפול, אך

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

מעבדה ומיקרוסקופ, ואם כך ניתן להניח שהחיתוך נעשה בצירוף שני אלמנטים, ועפ"י סברא זו הכל מותר. הוא מסיים שזו סברא מחודשת, ולכן הוא מציגה בפני הרבנים שרק על פיהם יפול דבר. בשלב הבא אירע דבר מוזר, במשך עשרים השנים הבאות לא הגיע הדבר משום מה לדיון אצל הרבנים "שעל פיהם יפול דבר", וכך בהתכתבות עם ראש המכון (תמוז תשע"ז) בענין זה, שאלתי האם קיבל הסכמה הלכתית מאחד מגדולי ההלכה בנידון זה. ראש המכון השיב: "אין לנו מידע מעבר למה שפרסמנו לפני שנים". דא-עקא, שמשום מה ניתן ההכשר מכאן ואילך לכל המכונות בלי יוצא מן הכלל, בתוספת ציון בכתב ההכשר שהוא ניתן עפ"י האמור במאמרו ב'תחומין'. וכן במכתב שנשאל אודות מכונות הגילוח המאושרים על ידו (התפרסם ב'מורשת' ניסן 10) מציין למאמרו הנ"ל, ומוסיף את הדברים הבאים: "ז. מכון 'צומת' מפסיק, איפוא, לבדוק מכונות גילוח או להחליף סכינים, ואין לנו מידע או המלצות נוספות בנודון". מלבד שכאמור בניגוד לדבריו שרק עפ"י הרבנים יוכרע הדבר ושמדובר בחידוש גדול, משום מה ניתן ההכשר מבלי הכרעת הרבנים. בגוף דבריו, מלבד שכאמור, גם אילו חותך כמספריים אם משחית את השערות אסור. אך גם לשיטתו שחיתוך במספריים מותר בכל גווניו, דבריו תמוהים מאוד, שכן גם אם לא נלך לפי המיקרוסקופ, הרי בלעדיו איננו יודעים כיצד הגילוח נעשה, ויש לנו ספק, הלא 'ייתכן' שהחיתוך נעשה ע"י להב אחד כתער, א"כ ספק דאורייתא לחומרא. או ניתן לברר את הספק ע"י המיקרוסקופ. אך לא ניתן לאחוז החבל בשני ראשיו, ולהקל בספק דאורייתא, וגם להתעלם מהבירור מה באמת נעשה שם. בסיכום, הסתמכות על מכון צומת, פירושה הסתמכות על החלטת איש יחיד שגם לדבריו היא מחודשת, וגם לדבריו לא קיבלה הסכמה ע"י שום רב בעולם, ועצם הסברא תמוהה ולא ניתנת להאמר.

בשל דקיקות הרשת הלהבים מגיעים עד העור, ופסיק רישא שבכל שימוש ובכל פעולת גילוח יושחתו מאות שערות⁸.

מכונת גילוח באישור רבנים שונים

כג. באחרונה, משווקות בישיבות הק' מכונות גילוח שונות של חברת פיליפס (כגון: דגם 724 ודגם 3700) שנאמר עליהם בע"פ כי הם באישור רבנים שונים. לפי בדיקות, מדובר במכונות מקוריות של פיליפס, עובי הרשת שלהם דק מאוד, 8-10 מאיות המ"מ (כעובי של דף נייר), אמנם יחסית הן משחיתות פחות שערות משאר מכונות, אך עדיין כ-35% מהשערות מושחתות, ואפי' בשתי שערות נאמר 'לא תשחית'⁹.

כד. בבדיקת בית הדין בראשות הגר"ש רוזנברג שליט"א והגר"י סילמן שליט"א,

מקורות והערות

⁸ במכונה זו כיון שהתושבת פחות גמישה הדבר גורם מצד אחד לקונסטה יותר חזקה מול העור, כך שהחיתוך עמוק יותר. כמו"כ, גם פעולות של ביטול הקפיציות וכד' לא מועילות שכן המציאות הינה שהשערות נחתכות לגמרי, ויש בזה השחתה גמורה ככל תער.

⁹ בטעם המקילים יש שמועות שונות, ומהם בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל: א) העיקר שנותר משהו מן השערה, ובבדיקות שנערכו נמצא שנותר בין: 0.01 ל-0.04 המ"מ, (בין מאית ל-4 מאיות המ"מ), ואף שבעין היה קשה לדעת אם מה שרואים זה בתוך הגומא או מחוץ לה, אך במכשור מיוחד הצליחו לראות שנותר משהו חוץ לגומא. ב) צורת החיתוך כמספריים. דברים אלו קשה לאומרם, כדלהלן: **ביחס לסענה א)** בעצם הדבר גם תער ממש יש מקומות שמותיר שיעור קצר כזה, ותער לכו"ע אסרה תורה, הלא מאית המ"מ זה עשירית מעובי של דף נייר! דבר שאין העין שולטת בו. וביחס לדעת הגר"ש זצ"ל: הגר"ע אויערבך, אאמו"ר שליט"א, הגרמ"מ קארפ, מעידים בשמו שתמיד הורה במשך עשרות השנים שתתקל משהו בציפורן כשמעבירים אותה בכיוון מנוגד לצמיחה, שזהו שיעור 'כדי קריצת ציפורן'. [וכן אנכי הקטן, כותב השורות שמעתי מפיו כשבאו בחורים משיבת מיר לשאול אותו על מכונת גילוח, השיב בזה"ל: "אינני מכיר מכונה זו, זו אחריות שלכם לוודא שלא יהיה מצב שיהיו שני שערות שלא יהיו מורגשות ביד"]. וכך הייתה הוראתו לדייני בית הדין לענייני גילוח שקיבלו ממנו את ההוראות איך לפתח את המכונה הכשרה. וכך כותב הגר"א דרעי זצ"ל בספר כשרות מכונות הגילוח בשמו. ב) לדעת הגר"ש אלישיב במכתבו המופיע בחיבור זה, ובמכתב הגר"ע אויערבך בשמו, לא מהני מה שחותך במספריים אם בסופו של דבר השערה הושחתה, והראנו בס"ד את מקורות הדברים בדברי כעשרה ראשונים תחילת הפרק.

נבדק גוי בגילוחו ע"י תער ממש, ולאחר מכן גילוחו במכונות גילוח פיליפס דגמים: 724 ו-3700, ונמצא שרוב השערות שנחתכו כחיתוך התער ממש¹⁰. להלן מכתב ביה"ד:

בית דין צדק בני ברק

מיסודו של רבינו
מורן רבי נסים קרליץ זצ"ל
בראשות הגאב"ד רבי שריאל רוזנברג שליט"א

בסי"ד

ח' שבט תש"פ

לאפרושי מאיסורא

זהירות ממכשול באיסור החמור של השחתת פאת הזקן

כבר נודע דעת רבותינו זיע"א שהמתגלח במכונות הגילוח יש בו חשש איסור תורה של השחתת פאות הזקן, וכמבואר בלקוטי הלכות במכות, ובמכתבי רבותינו בעל הקהילות יעקב זצ"ל ובעל האבי עזרי זצ"ל. וכן מפורסם שכך היתה דעת מרן החזו"א זצ"ל.

ולאחרונה יש פרסומים על מכונות גילוח מסוימות כאילו אין בהם חשש, הובאו בפני ביה"ד מספר סוגים של מכונות גילוח, וביה"ד בדק ומצא כי הם משחיתות את השערות, או חלק מהם, וכמו השחתה של תער.

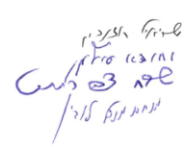
וע"כ בודאי אסור להשתמש בהם לגילוח פאות הזקן, והוא איסור דאורייתא.

הדגמים שנבדקו ונמצאו אסורים:

1. פיליפס 724PT
2. פיליפס 3700SW
3. פיליפס ONEBLADE
4. K - TELH KS8

הערה: הניל אינו מתייחס למכונות שיש עליהם הכשר פרטני, שנבדקו אחת לאחת, והן על אחריות הגוף נותן ההכשר.

ש"ס ב' א"ה

~~~~~ מקורות והערות ~~~~~

¹⁰ למכונות אלו אף יש ייתרון מסויים ביחס לתער, משום שהתער הינו רחב יחסית וזה לא מאפשר ללהב להגיע לתוך הגומא, לעומת להבי מכונת הגילוח שהם צרים, ומצליחים לחדור גם לגומא.

פרק ד. מכונת תספורת | פאתר | טרימר

▲ שימוש במכונת תספורת ▲ פאתר / טרימר ▲ טיפים

מומלצים ▲ שימוש ב'מיישר' של מכונת הגילוח

▲ מכשיר oneblade

גילוח הזקן במכונת תספורת

א. השימוש במכונת תספורת או טרימר (מכונת 'פאתר') לגילוח הזקן מותר בתנאים מסוימים לכתחילה גם בלא תוספת של מסרק חיצוני. יש לציין שההיתר לשימוש זה דווקא לשיער שמוגדר כ'פאת הזקן', ולא בשיער שמוגדר 'פאת הראש', שם הכללים שונים וכפי שנתבאר בפרק ב'.

מותר להשתמש במכונת תספורת גם בלא תוספת מסרק חיצוני

ב. מכונות תספורת ופאתרים, צורת החיתוך שלהם שונה, הן

חותכות כמו מספריים,

בראש המכונה מותקנים שני

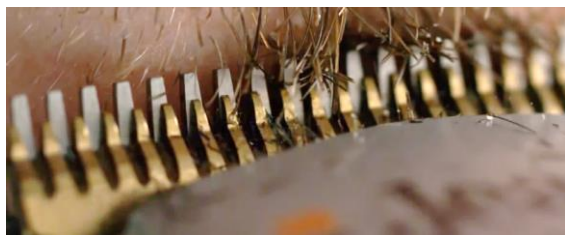
מסרקים האחד קבוע שאינו

זז, והשני נע, השערה נכנסת

בתווך בין שני המסרקים

ונחתכת כמו במספריים,

כשהשערה נתפסת בין שני שיני המסרק.

המסרק החיצון הקבוע

המסרק התחתון הנע

אופן השימוש במכונת תספורת או 'פאתר'

ג. בבואנו להשתמש במכונת תספורת או פאתר לגילוח הזקן, כפי הכללים האמורים לעיל שצריך שיישאר אורך מסויים של השערה שלא תחשב שהושחתה,

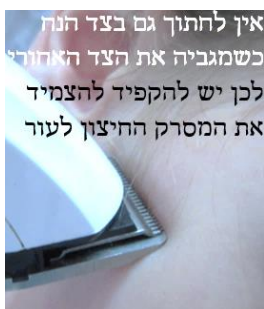

הרי שאם המסרק הקבוע, שאינו נע יחצוץ בין הסכין הנע לבין העור הרי זה מצויין, שכן ע"י הגנה זו של המסרק הקבוע לא ייחתכו השערות לגמרי ויישאר משהו מהשערה - המינימום המותר עפ"י החלכה. כל זאת כמובן בתנאי שיש עובי למסרק של 37 מאיות המ"מ, שאז יישאר מהשיער השיעור הנצרך. ראה עוד 'טיפים' להלן.

ד. ברם, ההיתר האמור הינו דווקא באופן שהמסרק הקבוע אכן חוצץ בין הסכין הנע לבין העור, אך באופן שמשתמש בראשי המסרקים לחתוך את השיער, עלול להיות שיחתוך את השיער באופן ישיר ע"י המסרק הנע, או יחתוך בשיעור קצר מאוד במפגש שיני המסרק למעלה.

לכן אין להשתמש במכונת תספורת | פאתר כשראשי המסרקים מכוונים לכיוון העור. אלא באופן שהמסרק החיצון מוגבה מעל המסרק הנע בגובה של 2 מ"מ. ראה עוד 'טיפים' מעשיים להלן.

סיכום מעשי ו'טיפים'

ה. בסיכום, ניתן להשתמש במכונת התספורת לגילוח הזקן: כשהצד החיצון - הקבוע - מוצמד לעור הפנים. אך יש להזהר שהמסרק יהיה

מושכב על העור ולא מוגבה. (ראה בתמונות להלן).

כאמור, זאת בתנאי שהמסרק החיצון - הקבוע בעובי של 37 מאיות המ"מ. ברוב מוחלט של המכונות העובי יותר מ-37 מאיות המ"מ, אך ישנם מועטים שלא. ניתן

לבדוק את עובי המסרק ע"י הצמדת כרטיס מגנטי כדוגמת רב-קו וכד', שעוביו 76-78 מאיות המ"מ, כך שאם עובי מתכת המסרק חצי מעובי הכרטיס עוביו מספיק.

גובה נדרש למסרק הקבוע

1. כאמור אין להשתמש במכונה כשראשי המסרקים לכיוון הפנים. אלא אם כן גובה המסרק החיצון הקבוע 2 מ"מ יותר מהמסרק הפנימי - הנע¹. ניתן למדוד זאת ע"י הנחת 3 כרטיסים מגנטיים צמודים מעל המסרק הנע, ולבחון אם המסרק הנח - הקבוע בגובהם או פחות מכך.

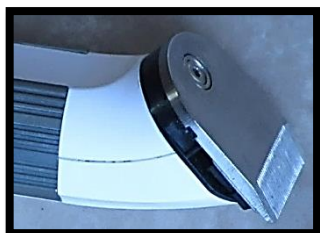

מכונת תספורת זעירה

2. חשוב להדגיש שהאמור בסעיפים הקודמים אודות צורת השימוש במכונת תספורת שהדבר מותר רק כאשר הצד החיצון (שאינו זז) מושכב על הפנים, אמור גם ביחס למכונות תספורת זעירות ('טרימר' המיועד לסידור הזקן כדוגמת אוול, סינטריקס, אקסטרים) בניגוד לפרסומים שבמכונות אלו ניתן להשתמש בשני הצדדים לכתחילה. כפי שנבדק נמצא שגם במכונות אלו בחיתוך כשהצד הנע לכיוון הפנים חותך הרבה מהשיער בצמוד לעור באופן שנחשב 'השחתה' האסורה. עוד אודות השימוש במכונת תספורת לגילוח הזקן, ראה ב'כשרות מכונות הגילוח' עמוד עח ואילך.

מקורות והערות

¹ בספר 'כשרות מכונות הגילוח' לר"א דרעי כתבו שהשיעור שצריך להגביה בכ-2 מ"מ (0.8 אינצ'). כאשר בשיעור זה גם אם ידחקו את המסרק לכיוון הפנים, תמיד יישאר מרווח של חצי מ"מ בין המסרק הנע לבין הפנים.

ח. לתוצאות גילוח טובות יותר, מומלץ להשתמש בטרמר 1 מכונת גילוח שהמסרק החיצון נצמד לעור ולא במכונה שהמתכת מרוחקת מהעור. בתמונות דלהן במכונה העליונה המסרק החיצון נצמד יותר קרוב לעור.

מכונות תספורת זעירות עם רשת

ט. יש ממכונות התספורת הזעירות ('טרימר') שמוצרות ע"י חברות מכונות הגילוח (כדוגמת REMINGTON), ואין בהם חשש. אך יש שמצורף להם ראש חילופי שמלבישים מעל מכונת

התספורת, ראש זה הינו בעל רשת דקיקה מאוד ואף שעיקרון פעולתו שונה במעט ממכונת הגילוח (הסכינים נעים ימינה ושמאלה ולא בסיבוב), אך הגילוח הזה לשל מכונות הגילוח ואסור בשימוש.

בתמונה: מכונת תספורת 'טרימר' שמולבש עליה חלק זהה למכונת גילוח.

שימוש במיישר ('פאתר')

י. במכונות גילוח רבות ישנו מיישר 'פאתר' שניתן ליישר בו את פאות הזקן, אופן פעולתו זהה למכונת תספורת וככל המבואר בסעיפים הקודמים שניתן להשתמש כשהצד הקבוע מושכב על העור, ולא כשראשי המסרקים מכוונים לעור. אמנם במכונות אלו הדבר קשה יותר לביצוע.

יא. כיצד ניתן לעשות את ה'פס'? ניתן לעשות את ה'פס' ע"י הנחת הפאתר של מכונת הגילוח על העור בצורה הפוכה, שהצד הקבוע מוצמד לעור, ולאחר מכן 'לצאת' בכיוון חוץ, במקום של הפס.

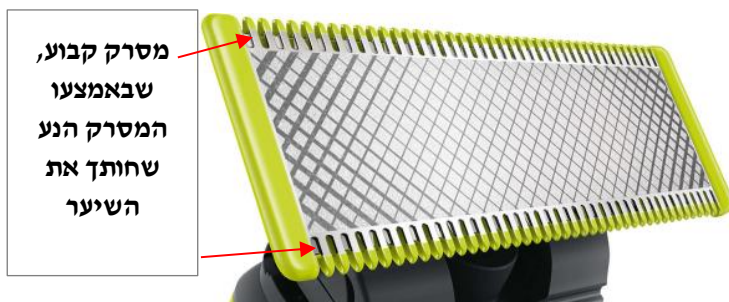
לחילופין, ניתן לעשות את הפס ע"י ה'עיגולים' של מכונת הגילוח, כשהם כשרים

כמובן, כגון ע"י 'גילוח כהלכה'. הדרך לעשות זאת, בהחזקת המכונה ב'אחיזת עפרון', ואז להצמד לעור בקצות העיגולים ולעשות את ה'פס'.

מכשיר oneblade

יב. באחרונה הוציאה חברת 'פיליפס' מכונה חדשה המכונה one-blade היא דומה בצורת פעולתה למכונת תספורת ופאתר, אך אין דינה כמותם. כפי שיתבאר.

יג. מכונה זו יש לה מסרק קבוע, אך כפול שבאמצעיתו המסרק הנע, שחותך את השערות. עובי המסרק הקבוע בשני צידיו יחד 60 מאיות המ"מ, כך שעובי כל צד 30 מאיות המ"מ. זהו עובי פחות מהנדרש כפי האמור לעיל. אך יתירה מזו, בבדיקות ביה"ד של הגר"נ קרליץ זצ"ל על גוי, נמצא שמשחית הרבה מהשערות².

מקורות והערות ~~~~~

² בבדיקות נמצא שמשחית יותר ממכונות גילוח עם רשת בעובי זה, ייתכן שהסיבה לכך זה חדירת העור לתוך הרשת בצורה יותר ממכונת גילוח מחמת שמגלח בצורה שונה ואינו בולם את העור באותה מידה.

פרק ה. הסרת השערות ע"י משחה

▲ היתר שימוש במשחה גם כשמשחיתה את פאת הזקן

▲ עצות פרקטיות וטיפים חשובים לשימוש במשחה

▲ הסרת המשחה לאחר השימוש בה

בגמ' (מכות כא.): "ת"ר ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אפי' גלחו במספרים יהא חייב ת"ל לא תשחית. אי לא תשחית, יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב, תלמוד לומר לא יגלחו. הא כיצד, גילוח שיש בו השחתה, הוי אומר זה תער". מבואר שממה שנאמר 'לא יגלחו' שמותר ב'מלקט ורהיטני' (גדר 'תער' שנאסר נתבאר כבר לעיל בהרחבה).

מהו 'מלקט ורהיטני', ומדוע השימוש בהם לא נחשב 'גילוח' יתבאר בע"ה בסעיפים דלהלן, אם התירו משום שאין דרך גילוח בכך, או שפעולת מכשירים אלו, שהיא עקירת השערה ממקומה, לא נחשבת פעולת גילוח שאסרה תורה, שגילוח היינו חיתוך ואילו אלו עוקרים.

שימוש במשחה להסרת שערות הזקן

השימוש במשחה להסרת השיער מותרת לכתחילה, כאשר ההסרה נעשית באמצעי שאינו חד. דרך זו היא המובחרת ביותר למי שרוצה להסיר את שער זקנו. וכך הורה הקהילות יעקב כמובא ב'קריינא דאיגרתא' (ח"ב ס' תז) ז"ל: "ומי שרוצה להסיר זקנו אין לו דרך היותר טוב אלא ע"י המשחה (מישעי) וכן היו עושין תמיד כל הרוצה לעשות בהכשר".

קיימים כיום מגוון משחות המיועדות להסרת השיער מהעור. המשחה פועלת ע"י שריפת השיער, וזו הסיבה שאם מותיר את המשחה על עורו לזמן ממושך מידי עלול לגרום לצריבת העור. ראה לקמן טיפים לשימוש נח ומבלי לשרוף את העור.

השלמת הסרת השיער נעשית ע"י הסרת המשחה ושאריות השיער. הסרת השיער אינה כוללת רק הסרה של השיער שכבר נתלש, אלא משלימה את הסרת השיער, משום שהמשחה שורפת שכבות וחלקים של השערה, והשערות שנותרו רפויים ורכות מאוד ונוחות להסרה.

לפיכך, שימוש בדבר חד להסרת המשחה והשערות הרפיות, אם חותכת את השערות הרפיות שנותרו, עלולה להיות תער ממש, למרות שלא מדובר כלל בתער. ראה עוד להלן בסעיפים בפרטי הדינים.

היתר הסרת שערות הזקן ב'מלקט ורהיטני'

א. כאמור לעיל, מותר לגלח ב'מלקט ורהיטני', הטעם המבואר בברייתא - משום שנאמר "לא יגלחו". בהסבר מהות כלים אלו ובטעם ההיתר יש שני דרכים בראשונים; יש שפירשו שמדובר בכלי מסוים המיועד להחליק עור או עץ¹, וטעם ההיתר לפי שאין דרך לגלח בהם².

ב. אך הרבה ראשונים פירשו שמדובר בכלים כעין מלקחיים קטנים, או 'פינצטה' (tweezers) שעל ידה היו תולשים שערות מעיקרן. טעם ההיתר לשיטה זו, למרות שעל ידי כלים אלו נעשית 'השחתה', אך אין כאן 'גילוח', ש'גילוח' עניינו חיתוך השיער, ואילו אלו עוקרים את השערות משרשם ולא חותכים³.

מקורות והערות

¹ כמבואר ברש"י (קידושין לה: ושבת צו).

² כך פי' ריב"ן (מכות שם) ומתאימים הדברים למבואר בדברי רש"י שכלים אלו עושים גילוח כמו כתער, ומכל מקום מותרים מחמת שאין הדרך לגלח בהם. אך צ"ע, מדברי רש"י על התורה: "יכול לקטו במלקט וברהיטני יהא חייב, לכך נאמר לא יגלחו, שאינו חייב אלא על דבר הקרוי גלוח ויש בו השחתה, וזהו תער", משמעות לשונו קצת כפי' שאר ראשונים שפעולה זו אינה קרויה גלוח, ואינו תלוי אם הדרך לגלח בו. וצ"ל שסובר רש"י שבכלים אלו שמשייפים בהם את העץ וכד' אין לפעולתם שם גילוח אלא 'שיוף' או 'גירוד', וצ"ע. ולמעשה, נראה שלא ניתן לסמוך להלכה על פירוש זה ולגלח בדבר שאין הרגילות לגלח בו, משום שכל שאר ראשונים לא פי' כריב"ן (ואף בדעת רש"י יש להסתפק כמבואר כאן).

³ כמבואר בלשון הגמ' שבכלים אלו אין 'גילוח' (ויותר מתיישב הלשון לשיטת ראשונים זו שלא אמרו שאין זה 'דרך גילוח'), ומבואר שעקירה אינה נחשבת גילוח. וכך פי' ב"ד אליהו על ספר המצוות לרמב"ם (לה"מ מב). וכן פי' המאירי שאלו לוקטים ועוקרין את השיער משרשו, ופסור שאין זה גילוח. וכך מתבאר בדברי עוד ראשונים. ועי' בערוך (הובא בספר 'הפלאה שבערכין' לר' ישעיה פיק ריש אות נו"ן) שכתב: "פירש גאון מלקט ידוע הוא וצורתו חתיכת ברזל אורכה כארבע או חמש אצבעות ורחבה כחצי אצבע וראשה חד הרבה מניחין אותה על נימת השיער והגודל מצד אחד ומורטין". ראה עוד בספר 'כשרות מכונות הגילוח'

ג. נפק"מ בין השיטות הנ"ל, אם ישתמש בכלי שהדרך להשתמש בו להסרת שיער, אך אינו חותך אלא שורף או עוקר את השיער ממקומו. או כגון שתהא הרגילות להשתמש בסם להסרת השערות, לשיטה הא' יהא אסור, ולשיטה הב' יהא מותר⁴.

שימוש במשחה להסרת שערות הזקן

ד. לפי האמור לעיל, מותר לכתחילה להשתמש ב'משחה' למרות שהמשחה משחיתה את השערות בשרשן, מכל מקום מותר להשתמש בהן משום שאין פעולה זו מוגדרת כ'גילוח' שעניינו חיתוך השערות⁵, וכחיתור 'מלקט ורהיטני' שנתבאר לעיל.

ה. מצויים כיום מגוון מיני משחות להסרת שיער (כדוגמת: מישעי 17 ארנה veet 17 ודומיהן) להסרת שיער הזקן, והשימוש בהן מותר לכתחילה, אלא שיש להיזהר באופן הסרת השיער לאחר השימוש במשחה כפי שיתבאר לקמן. יש להדגיש שהמדובר כאן במשחה שמסירה את שערות הזקן, ולא במשחה שיש משתמשים בה יחד עם הגילוח במכונת הגילוח.

ו. יש להיזהר ולוודא בעת השימוש במשחה שלא תעלה גם למעלה לחלק של

מקורות והערות

עמ' כב שביאר עניין זה. וראה עוד להלן בדברי הריטב"א בהיתר שימוש ב'נשא', שמבואר בדבריו שההיתר משום שאין חותך ולא משום שאין דרך השימוש בכך.

⁴ משמעות דברי האחרונים שכתבו שבסם מותר, ולא כתבו שיאסר מחמת שהדרך בכך, משמע שנקטו לעיקר כשיטת הראשונים שהאיסור מחמת גילוח וסם אינו מגלח אלא שורף. ומצינו כבר בחז"ל שהשתמשו בדברים כעין 'סם' להסיר את השערות, בגמ' במו"ק (ט:): עניות טופלות בסיד, עשירות בסולת, בנות מלכים בשמן המור, ומסתמא אם מסירים באופן זה הרי"ז דרך גילוח גם אם משתמשים בחומר שונה, שהנידון של 'דרך' קאי על צורת הפעולה ולא על סוג החומר, וממה שהתירו האחרונים ללא ערעור משמע שנקטו כשיטה הב'.

⁵ כן מפורש בריטב"א על המשנה במכות (דף כ:). מביא את דברי הרמ"ה שכתב שאין איסור בגילוח ע"י סם, משום שאין הסרת השיער ע"י סם נחשבת גילוח. "...וכי תימא דסך אצבעותיו נשא, לא אמרו דמחייב כנשא אלא לגבי קרחה, אבל לגבי זקן דבעינן גלוח נשא לאו גלוח היא". (נשא - סם המסיר את השיער - רש"י בדף כ:). וכן כתבו שו"ת חיים שאל לחיד"א (ס' נב), נוב"י בתשו' מבנו (תניינא יו"ד פא).

'פאות הראש'. לצורך כך יש שבשעת השימוש במשחת הגילוח מכסים את החלק העליון בכרטיס מגנטי וכיו"ב.

עצות פרקטיות לשימוש במשחה

ז. הקושי הגדול בשימוש במשחה הינו העובדה שעלול לצרוב את העור⁶, בטרם נציע את הפתרונות לדבר, נקדים שמציאות זו הינה משום שצריך להותיר את המשחה על העור למשך זמן מסוים, ובפחות מזמן זה אפקט המשחה אינו מושלם, וביותר זמן מהנצרך עלול ליצור צריבה בעור, האומנות הינה למצוא את מידת הזמן מדוייקת שיפעל את פעולתו ומאידך, לא ישרוף, לפי העור והשיער. אך יש לדעת שקושי זה קיים רק במספר פעמים הראשונות, עד שמתברר משך הזמן הנצרך, לאחר מכן במשך שנים השימוש נח וטוב והמראה נאה. (יש גם נושא של ריח לא נעים מהמשחה, ראה להלן פתרונות גם לזה).

ח. קיימים כיום מגוון סוגים של משחות גילוח, וכדאי לברר על משחה נוחה ומתאימה, בפרט לבעלי עור רגיש שיש משחות מיוחדות המותאמות להם, ניתן להשיג בבתי מרקחת. (Veet הוא עדין יותר לשימוש אך יש גם אחרים). משחות אלו גם ריחם נעים יותר.

ט. לצורך איכות גילוח טובה והימנעות מצריבת העור כדאי להיוועץ במנוסים בדבר להתאמת משחה מתאימה למשתמש (קיימות כיום גם משחות שאינן שורפות כלל), ולקבל הדרכה לשימוש נכון במשחה ובהסרתה, ראה גם הערה⁷.

מקורות והערות ~~~~~

⁶ יש לציין למה ששמעתי ממקורות מהימנים בשם מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל, שאמר לבחורים שהשימוש במשחה הוא ללא פקפוק לעומת אופנים אחרים, ועל טענת הבחורים שהשימוש במשחה 'שורף' הגיב: "אבל צריך לדעת שהגהינום שורף עוד יותר..."

⁷ בענין זה נכון לציין, שלמרות שלפעמים השימוש במשחה אורך זמן יותר מבמכונה, ולפעמים גם השימוש בה פחות נח ופחות סימפטי, אך יש לזכור ש'לפום צערא אגרא', מאמץ הנעשה בכדי להימלט מחששות איסור רבים, ערכו לא יסולא בפז, ובוודאי נחת רוח יש לבוראנו הרואה את כל מעשינו בכל מאמץ ויוע הנעשה בכדי להימלט מחשש איסור. ויש לזכור את דברי הגמ' בקידושין (לט:): "ישב ולא עבר

י. עצה נוספת מבני ישיבות שיחי', שהשתמשו ב'מישי' הפשוט והזול (בפחית, נמכר בהרבה תתי"ם), אך במקום לערב במים עירבו בו חלב, ולדבריהם באופן זה הותירו את המשחה זמן ממושך כלל, ולא ניזוקו כלל, וגם הריח נעים יותר⁸.

יא. במקרה של צריבת העור, מומלץ להשתמש בתכשירים מתאימים כדוגמת 'ספריי אלורה' ו'וולווטה' (חב' סוד) וקרם לחות והגנה ADAM לפי ניסיונם של רבים השימוש בתכשירים אלו במקרה של צריבה משפר את המצב בתוך זמן קצר. (אם מרגישים לאחר השימוש במשחת הגילוח שהעור נצרב, מומלץ להקדים את השימוש בספריי לפני הופעת הצריבה). בענין זה ראה עוד בספר 'כשרות מכונות הגילוח', עמ' צה.

זהירות משימוש בדבר חד לאחר המשחה

יב. יש להיזהר לאחר השימוש במשחה שלא להסיר את שיירי השערות הקטנים באמצעות דבר חד כדוגמת כרטיס מגנטי וכד' שחותך את השערה במקום חיבורה לעור, הסיבה לכך, לפי שלאחר פעולת המשחה השערות שנותרו נחלשות, ודבר חד ככרטיס, סרגל מתכת וכיו"ב, עלולים לחתוך את השערות במקום יציאתם מהעור כתער ממש. לכן צריך להיזהר שלא להשתמש בדבר חד וגם לא בדבר עבה שיש לו חוד⁹.

הגר"ש דבילצקי זצ"ל תיאר שבזמנם בישיבות בליטא היו משתמשים ב'מגירה' של

מקורות והערות ~~~~~

עבירה, נותנים לו שכר כעושה מצוה", הגמ' מדברת ב'ישב', ק"ו בעושה מאמץ על מנת להימנע מעבירה, ק"ו בנו של ק"ו כשהמאמץ כרוך באי נוחות וקושי.

⁸ כנראה הריאקציה שבין האבקה לבין החלב פחות עוצמתית מאשר אבקה ומים, אך מספיק חזקה בשביל לשרוף את השיער, ולא מידי חזקה לשרוף את העור. (על אופן זה ניתן להמליץ את מה שנאמר: "מים שאל חלב נתנה").

⁹ כ"כ מהר"ש לנדא בן הנוב"י (י"ד ס"ה פא) ז"ל: "אני מזהיר אותם תמיד שלא לגרר הטיח הזה בסכין או בשאר דבר חד, דבקל יכולים לבוא לגילוח שיש בו השחתה, שע"י הגירור בכח יחתוך הסכין או הדבר חד את השער אשר לא שלט בו הטיח הזה, והוא כמו תער, לכן יטלו קיסם או כלי עצם חלק שבזה אין חשש חיתוך שערות כלל", והובאו דברי הנוב"י בפתחי תשובה. וכ"כ כתב החפץ חיים ב'נדחי ישראל' (א, כא, י): "אך יזהר שאחר המשחה לא יסיר את השער בסכין. כי אם בקיסם של עץ וכדומה".

קופסת הגפרורים להסרת השיער.

יג. ניתן להסיר את המשחה ע"י מגבונים לחים וכד', אך מומלץ להשתמש במגבונים ללא אלכוהול, למניעת תחושת צריבה בעור הפנים.

הנה ידוע מה שאמר הגמרא ישב אדם ולא עבר עברה נותנין לו שכר כעושה מצוה והוא שבא דבר עברה לידו וכובש את יצרו ואינו עובר עליה. ואף כאן בעניננו, מי שמתחזק על נפשו שלא לעבור על האיסור הזה שחייב עליו ה' פעמים ל"ט מלקיות, חושבין לו בכל יום כאלו מקיים חמש מצות בפועל, ואם נמשך כן שנה אחת או שנתים יתרבה לו כמה מאות מצות ע"י שמירה מעון זה בלבד. וביותר מזה כשנתגדל זקנו והוא שומר עצמו מליגע בו והוא בין אנשים שאינם מכירים את אמיתת הדבר, כאשר הוא ונגרע בעיניהם עבור זה וממילא הוא סובל עלבון עבור מצות הש", כמה יגדל שכרו עבור זה לע"ל וכמה יתגדל כבודו שם לנצח וכמאמר הכתוב כי מכבדי אכבד וגו' וכלי ספק שהקב"ה מתפאר בו למעלה".

(תפארת אדם, לחפץ חיים, פרק יא)

נספחים

- ▲ דברי הפוסקים ב'כעין תער' ▲ סוגיית הש"ס בנזיר בגדר 'תער'
 ▲ דברי גדולי הפוסקים בדורות האחרונים בדין השימוש במכונת הגילוח

[א] בדברי הפוסקים בהיתר השחתה 'כעין תער'

יש מי שרצה להביא מקור להקל במספריים כעין תער שמסירים לגמרי את השיער מדברי הפרישה (סי' קפא ס"ק ג) זה לשונו: "(ג) במספריים כעין תער. רצה לומר לספור כל השער עד שיהיה חלק כאילו ספר בתער אסור", משמעות דבריו לכאורה, שמותר להשתמש ב'מספריים כעין תער', גם כאשר ידוע שמשחיתים ומסירים את השיער כתער. אמנם, בטרם ניגש להתבונן בדבריו, נקדים, שגם אילו נלמד שאכן כך שיטתו, הרי הדבר ברור שלא ניתן לסמוך על שיטתו נגד כל הראשונים והפוסקים שהובאו בגוף הפרק, שכתבו להדיא שההיתר במספריים משום שאינם משחיתים, ולא כתבו שהוא משום שזו צורת חיתוך שונה. ובפרט שמדובר כאן בדאורייתא.

אך האמת, שח"ו לומר שהפרישה חולק על כל הראשונים הנ"ל ועל פשטות המקרא שאסרה תורה השחתת הזקן בכל אופן שהוא. אלא, **שדברי הפרישה אמורים ביחס ל'הקפת הראש' ולא ב'השחתת הזקן'**, ובזה קאמר הפרישה, שגם הראשונים **שאסרו בהקפת הראש מספריים כעין תער**, ע"כ כוונתם באופן שמחליק את שיער הראש ונעשה ראשו מוקף שאז **אסור** (ואין הבעיה באופן החיתוך אלא בתוצאה שראשו נעשה מוקף). אבל אין מכאן מקור כלל להקל בגילוח הזקן ששם גדר האיסור אחר - 'השחתה', ובכל אופן שמשחית אסור.

[ב] דברי הראשונים בנזיר ש'כעין תער' היינו שהשחית את השיער בשרשו

יש שהביאו ראיה להתיר במספריים כעין תער גם כשמשחיתות את הזקן מסוגיית הגמ' בנזיר. ובע"ה לאחר העיון בדברים נראה שאין משם ראיה כלל.

סוגיית הגמ' והראשונים בנזיר

על דברי המשנה "נזיר שגילח בין בתער בין בזוג או שסיפסף כל שהוא חייב", איתא בגמ' (לט:): ת"ר. תער. אין לי אלא תער, תלש מירט סיפסף כל שהוא מנין, ת"ל קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו, דברי ר' יאשיה. ר' יונתן אומר, תער אין לי אלא תער, מירט תלש סיפסף כל שהוא פטור. והכתיב קדוש יהיה, למימרא דאם גילח ליה בתער קאים עליה בעשה ול"ת. תניא אידך, תער אין לי אלא תער, תלש מירט סיפסף כל שהוא מנין, ת"ל לא יעבור על ראשו. ומאחר שסופינו לרבות כל דבר, מה ת"ל תער לא יעבור על ראשו. לפי שלא למדנו לתגלחת האחרונה שיהיה בתער וכו'". מבואר שנחלקו ר' יאשיה ור' יונתן בנזיר שהסיר את שערות ראשו שלא בתער אם עובר בעשה או שהוא פטור. ובברייתא האחרת דרשו מ'לא יעבור' שחייב בכל אופן שהעביר את שערות ראשו, כולל תלישה, ותער מיותר ללמד על תגלחת האחרונה שתהא בתער.

אך פירשו תוס' (שם ד"ה ת"ר, ועוד בהמשך) שר' יאשיה דיבר כשתלש 'סמוך לראשו' אך שלא כעין תער, אבל אם תלש 'כעין תער' גם לר' יאשיה עובר בלאו בכל המעבירין כמפורש בברייתא השניה, ואין ר' יאשיה חולק על הברייתא השניה, רק קמ"ל ר' יאשיה שגם אם לא קצץ מעיקרו יש איסור בדבר. אך ר' יונתן סובר שצריך תער דווקא ובדברים אחרים פטור גם כשעשה כעין תער. וכך גם להלן בביאור דברי הברייתא שחייב בתלש או מירט 'כל שהוא' פירשו תוס': **"ובלבד שיהא כעין תער מעיקרו משרשו לגמרי"**. מבואר כאן בדברי תוס' ש'כעין תער' היינו מעיקרו ושרשו!

וכן בגמ' להלן (מ.) איתא: "אמר רב חסדא, ללקות באחת, לעכב בשתיים, לסתור אינו סותר אלא ברוב ראשו ובתער. בתער אין במידי אחרינא לא, והקתני מנין לרבות את כל המעבירין, אלא אימא כעין תער". ובתוס' (שם ד"ה ובתער) פירשו: "ופריך בתער אין, דוקא לוקה, בשאר מעבירין לא, הא תנן נזיר שגילה בין בתער בין בזוג כעין תער, שחייב בנזיר היינו כשתולש את השיער מעיקרו ומשחיתו מעיקרו". גם כאן מבואר ש'כעין תער' שחייב בנזיר היינו כשתולש את השיער מעיקרו ומשחיתו מעיקרו.

סתיירת דברי התוס' מיניה וביה

עד כאן ראית מפורשות לכא' ש'כעין תער' היינו שעוקר השיער ומשחיתו מעיקרו. הדברים קשים כמובן, שכמובא לעיל, כל הראשונים במכות פ' שהיתר תגלחת הזקן במספריים היינו משום ש'אין משחיתין', והובא שהפוסקים נקטו שה"ה שמותר גם ב'מספריים כעין תער', וע"כ היינו באופן שאין משחיתים מעיקרו, וכאן מפורש לכא' ש'כעין תער' היינו באופן שמשחית.

אך הדברים קשים ומוקשים מיניה וביה, מדברי תוס' עצמם שם להלן בנזיר (מ.) שפי' בהדיא כשאר ראשונים בהיתר מספרים בזקן, ז"ל: "יכול אפי' במספרים יהא חייב, ת"ל ולא תשחית פאת זקנק, בישראל כתיב, ובמספרים ליכא השחתה שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו". אז מה הבינו תוס' מספריים משחיתים או לא? נוטלים את השיער מעיקרו או לא?

אמנם כמובן שלא קשה מידי על התוס', שבגמ' לא נזכר היתר גילוח הזקן במספריים כעין תער! רק נאמר היתר ב'מספריים', וזוהי פירשו תוס' שההיתר במספריים מחמת שאינם נוטלים השער מעיקרו ושרשו, ואיה"נ לפי דרכם של תוס' - ש'כעין תער' היינו שמשחיתו מעיקרו כפעולת התער ממש, הרי שאסור לגלח את הזקן במספריים כעין תער. (ואף שבנזיר הוצרכו לדרשה לרבות כל המעבירין, היינו משום שנאמר שם 'תער', אך כאן לא נאמר כלל 'תער' אלא נאמר 'לא תשחית', וכל השחתה בכלל).

אלא שכעת נותר לנו ליישב, מהו השיעור שנתכוין אליו הב"י והשו"ע שפסק עפ"י הכרח דברי הראשונים שיש היתר לגלח את שער הזקן גם במספריים כעין תער! ויתבאר בע"ה להלן.

ביאור דברי השו"ע והפוסקים שהתירו ליטול גם במספריים 'כעין תער'

ליישוב הדברים בע"ה יש להקדים, בגמ' לעיל (לט.) מפורש בברייתא שהנזיר אינו סותר את ימי נזירותו אם גילחוו ליסטים ושיירו כדי לכופ ראשו לעיקרו. א"כ רב חסדא שאמר שסותר ברוב ראשו ובתער, ופי' בגמ' דהיינו 'כעין תער', ע"כ מדובר שחתכו את השערה בשיעור שלא נותר 'כדי לכופ ראשו לעיקרו'.

והנה, הרמב"ם (נזירות פ"ה ה"א) כתב: "נזיר שגלח שערה אחת לזקה, בין בתער בין בזוג, והוא שקצצה מעיקרה כעין תער, וכן אם תלשה בידו לזקה, אחד המגלח ואחד המתגלח שנאמר תער לא יעבור על

ראשו, ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה כעין תער". בדברי הרמב"ם מבואר ש'כעין תער' היינו כשלא הניח כדי לכוף ראשה לעיקרה.

וכבר עמד המנחת חינוך במחלוקת זו שבין תוס' לרמב"ם (מצוה שעג) שכתב בדעת הרמב"ם: "מבואר בר"מ...נזיר שגלח שערה אחת מראשו בין בתער בין בזוג בין תלשה בידו ולא הניח בשער כדי לכוף ראשו לעיקרו, זה הוי כעין תער ולוקה, משום לאו דתער לא יעבור וכו', וגם עובר בעשה דקדוש יהיה גדל פרע וכו' ואם הניח כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו לוקה שאין זה כעין תער כן מבואר בר"מ". ובדעת תוס' כתב: "אבל דעת התוס' בסוגי' זו דף ל"ט ודף מ"ם דוקא אם תולש השער מעיקר הוי כעין תער וחייבים מלקות אבל אם שייר כ"ש אפי' אינו כדי לכוף ראשו וכו'". וראה גם בחי' הגרי"ז (נזיר מ:) שעמד במחלוקת הראשונים ופי' טעם מחלוקתם.

גם בדברי עוד ראשונים שם נראה שחולקים על תוס' בפירוש 'כעין תער', רבינו אברהם מן ההר (מ) פי': "כעין תער. כלומר שהעביר רוב שער ראשו סמוך לעיקרו", ובדברי תוס' (לט: ד"ה ת"ר) מבואר ש'סמוך' אינו 'כעין תער'. וכן דברי המפרש (רש"י נזיר מ. ד"ה אלא): "כעין תער. כל המעבירין (מעבירין) סמוך לעיקרן". (ויל"ע בכוונת הרא"ש בפירושו שם).

א"כ, השו"ע והפוסקים שפסקו שמותר לגלח את הזקן במספריים 'כעין תער' ודאי יתכן שפי' הרמב"ם הנ"ל דהיינו שמותר לגלח את הזקן במספריים גם כשאינו מותר כדי לכוף ראשו לעיקרו, אך לא איירי כלל באופן שמשחית את הזקן שחותך את השיער במקום יציאתו מהעור, שהרי השחתה אסרה תורה. וראה לעיל באות הקודמת שכן מפורש בב"ח שהיתר 'כעין תער' היינו דווקא כשאינו משחית את השערות מעיקרן.

וראה מה שכתבו בביאור סוגיית הש"ס בנזיר, המנחת יצחק (ח"ד סי' קיג) ושבת הלוי (ח"ד סי' צו) ועוד, ובע"ה כתבנו לעיל את הנלענ"ד דברים פשוטים, קושט דברי אמת.

ג] דברי פוסקי דור אחרון בניהון מכונות הגילוח

דברי החפץ חיים וגדולי ישראל שהביאו דבריו

החפץ חיים בליקוטי הלכות למסכת מכות (כ) כתב: בנוגע לשאלה ההפוכה אם הח"ח אסר דבר זה. נשוב לדברי הח"ח בליקוטי הלכות: "והנה לפ"ז המאשינקע החדשה שמספרין בה (היינו מה שקורין אל וחצי אל) שמגלחין כתער ממש ותולש השער לגמרי ולא נשאר מאומה, המספר בה את זקנו לכאורה עובר על מה שכתוב ופאת זקנם לא יגלחו, ושומר נפשו ירחק מזה מאד".

בליקוטי הלכות שי"ל מחדש ע"י נכדי המחבר יש שינוי בנוסח: "(היינו מה שקורין שטל וחצי שטל)". ויש לברר מה מקור התיקון.

הביאו את דברי החפץ חיים לאיסור מכונות הגילוח בימינו גדולי ישראל מדור קודם זצ"ל, ומדורנו שליט"א: הלא הם מרנן - הגרי"י קנייבסקי ב' קהילות יעקב (הו"ד ב'ארחות רבינו' ח"ג עמ' קה), מנחת יצחק (ח"ד סי' קיג), הגר"מ שך זצ"ל (מכתבים ומאמרים ח"ג עמ' עג), הגרמ"י לפקוביץ (במכתב, הובא בספר 'סם

חיים), הגרי"ש אלישיב זצ"ל (הו"ד בקובץ תשובות ח"א סי' לב). הגר"ש ואזנר הגראי"ל שטיינמן, הגר"נ קרליץ הגר"ח קנייבסקי (במכתבם מתאריך ניסן תשס"ח, הובא בספר 'סם חיים').

ראה עוד הערה¹.

דעת החזון איש

כידוע, החזו"א מלבד מה שחשש מצד הדין לשימוש במכונת גילוח, כפי שיתואר בהמשך, נקט גם באופן כללי שצורת ישראל היא שלא להסיר כלל את פאת הזקן, וכך כותב בקובץ אגרות בענין שימוש בסם: **"אינו סם חיים, ומאד קשה עלי הדבר שאינו ממדת הצניעות ואין זה לבוש ישראל... ולכן נפשי סולדת בענין זה"**.

בשבט הלוי (ח"ד סי' צו) מתאר את השיחה שהיתה לו עם החזו"א בנידון זה:

"ומה שכ' בשיטת החזון איש זצלה"ה, היות הי' לי מו"מ בהלכה עם החזון איש, עוררתי אותו פעם על המכשלה הזאת, והי' פשוט בעיניו לאיסור מאותם טעמים שהזכרתי למעלה, דהיינו שיטת הריב"ן ושאר הראשונים סוף מכות, ולא מחומרא בעלמא, אלא מעיקר הדין, והדבר ידוע מאד בכל הסביבה שלו, ומה שלא פרסם כן בספרו לא ידעתי הטעם, אבל, וכי זה מה שפוסק לא העלה הכל על הכתב הוא סבה לחלוק עליו, ביודענו שהי' דעתו נוטה לאיסור גמור, ועד סוף ימיו החזיק כן".

במנחת יצחק (ח"ד סי' קיג) מביא מה שאמר לו הגר"מ שטרנבוך שליט"א, ז"ל: "הביא הגר"מ שליט"א הנ"ל, שסיפר לו עד נאמן ממצוייני כולל פונזבז', ה"ה המופלג בתו"י הרב נח ברמן שליט"א, ששאל בעצמו פי החזו"א זצ"ל, אם נכון השמועה, שהוא פסק שירא שמים יש לו ליזהר שלא לגלח במכונה אלקטרי, והשיב שלא נכון, רק זהו איסור לכל אחד, ולא לירא שמים לבד, ועי' שאל עוד, אולי יש לחלק, ובמכונה שיק לבד יש לאסור, והשיב, שכבר עשה נסיונות במכונות גילוח, שלכלך היד בדיו, וגילח במכונה, ונעשה נקי במקומות שונים, וע"כ מוכח שנוגע בבשר, והוה כתער, ויש לאסור בכלהו עכ"ד. וכן מעידים כמה בני תורה עדים מהימנים, שרבינו החזו"א זצ"ל אסר מדינא להתגלח בהנו מכונות, (והורה שאסור להמציאם לאחר מפני איסור לפני עור), ושמעתי שגם ש"ב הג' ר' אהרן קאטלער זצ"ל פקפק בהיתר להתגלח במכונות אלקטרי עכ"ל הגר"מ הנ"ל".

מקורות והערות

¹ בדעת החפץ חיים, למדנו בעיון את דברי הספר 'מכונת גילוח בהלכה', ונראה ששגו מאוד מחברי הספר הנ"ל בהבנת דברי החפץ חיים, ובע"ה ערכתי את הדברים והראיתי את טעויותיהם, ובשל אריכות הדברים לא הבאתים כאן. אך החפץ לעיין בדברים בל"נ אשלחנו בדא"ל לבקשתו לכתובת המופיעה בגב שער הספר.

שיטת הגרי"א הענקין

שיטת הגרי"א הענקין זצ"ל מבוארת במכתב שכתב לבעל הספר 'יגל יעקב' (עמ' קכא) ז"ל: "בדבר שאלתו ע"ד מכונה חשמלית לגילוח, לפי דעתי אם הלהב אינו נוגע בבשר יש להתיר דאין זה נקרא גילוח של תער האסור".

מבואר דלא איירי במכונות של ימינו שהרשת דקה מאד והלהבים בהחלט נוגעים בעור.

התיאור הנ"ל מתאים לידוע שבזמנם הייתה 'חציצה' ע"י עובי הרשת שהיה עבה הרבה יותר מהנפוץ היום.

שיטת האגרות משה

במוסף יתד נאמן (גליון 10 תשס"ט) מובאת שיחה עם בן האגר"מ הגאון ר' ראובן שליט"א שאמר כך: "אבא התיר בשני תנאים: א) אם הלהב לא חד באופן שהסכין לא יכול לגלח לבד. ב) שהלהב לא יגע ממש בעור. ואכן, כעת אין בנמצא מכונה טובה".

דבריו אלו של הגר"ר שליט"א מתאימים למה שכתבו בשמו שני סיבות להיתר מכונות הגילוח, א) מפני שטוחן את השערה ולא חותך. ב) בדק את המכונה על ידו וראה שאינה מגלחת כתער.

מובן לפי"ז, מה שאמר הגר"ר שאין בנמצא מכונות כאלו כיום, שכן כידוע המכונות חותכות את השיער ולא טוחנות, וכן הלהב נוגע בעור. ויש עוד להאריך במובאות השונות בשמו ואכמ"ל.

הדברים מתאימים למש"כ באגרות משה (אה"ע ח"ב סי' יב) שתוצאות הגילוח במכונת הגילוח שבזמנו היתה שונה מאשר כשנעשתה בתער, ז"ל בתו"ד: "ואולי הוא נמי משום דברוב הפעמים ניכר להרגילים להתגלח שאינו גלוח דתער", מבואר שבזמנו ניתן היה להבחין ביניהם, ואילו בימינו יש מכונות גילוח שמגלחות יותר טוב מתער.

הגר"י וייס זצ"ל ב' מנחת יצחק

במנחת יצחק (ח"ד סי' קיג) מאריך בנדון זה, ומסיק בסוף דבריו:

"אמנם פשיטא דכ"ז ל"ש במכונות שמורידים השערות עד קצה האחרון שבאחרון באופן שמחליק עור הפנים לגמרי, די"ל דהיינו תער ממש, שיש בו גלוח והשחתה, ולא רק מספרים כעין תער, (ומש"כ בפרישה במספרים כעין תער, דנעשה, עד שיהי' חלק, י"ל דלאו דוקא כנ"ל, ותרי טעמי איכא בזה, א' משום דהפסק דק כזה לא נחשב להפסק, ב' דיש לחוש שהסכין המגלח נוגע בעור הפנים עצמו, כחששת המומחה של חברת הקונים כנזכר בראש דברינו, - וגם הגרפ"צ ז"ל מודה בזה, כאשר תנא והדר מפרש בתשובתו הנדפס בספר חלקת יעקב שם, שכתב, דבמכונה שהנסיון הורה שמגלח למשעי, י"ל דהיינו תער וכו".

ועוד כתב:

"ובזה תבנא לדינא, שעל כל פנים הסומך על מנהג העולם להקל, צריך לדקדק ליקח מכונה, אשר ההפסק, היינו החלק הנוגע בעור הפנים, יהי' היותר עבה שאפשר, ועל כן לדעתי יש להתרחק מכל ההמצאות החדשות, שמחדשים בזה חדשים לבקרים, שהכל כדי שהסכין המחתך, יתקרב בקירוב היותר אפשרי, להעור הפנים, כנזכר בהמכתבים של בתי תעשי", אשר יש לחוש בזה מתרי טעמי

לאיסורא כנ"ל, וביותר באלו שהסכינים הקטנים חותכים כבתער ממש, דאלו באותם שמחתכים רק ע"י חיכוך זה ע"ג זה, יש סברא, שנשארים שערות כל שהוא עד מקום החתך, כעבוי חלק החיצוני, אבל אם הסכינים מחתכים כתער, החשש ביותר, שמושכים השערות עד העור, ומגלחים מן העור הפנים ממש".

הגרי"ש אלישיב זצ"ל

הגרי"ש אלישיב זצ"ל זצ"ל כתב בתשובה לגר"י הורביץ זצ"ל (נדפס בקו"ט ח"א סי' ל"ב): "הנה המשיננע (המכונה) אשר המציאו בימי הח"ח כמלפני מאה שנה אינו בבואה דבבואה להמכונות המשוכללות שבזמנינו, ובכן כל עוד ואינו בטוח שאחרי השימוש יהי' מורגש כל שיערה ושערה הרי הוא נלכד באיסור תורה ממש. אמנם שמעתי שמכון א' בירושלים המציא מכונה שאין בכחה להשחית השערות, והדבר טעון בדיקה".

כך גם השיב הגרי"ש זצ"ל לשואלים במשך כל השנים (וכן שמע ממנו כותב השורות), שאין יכול לבדוק את טיבן של המכונות, אלא על המשתמש לקחת את האחריות ולדעת - אם בכל הפנים המכונה מורידה שתי שערות עד שאינן מורגשות, הרי"ז אסור מדאורי'.

הגר"פ שיינברג זצ"ל

במכתב הגר"פ שיינברג זצ"ל כתב:

טבת תשס"ט

כאשר עתה יש מכונות גילוח בפיקוח בית דין שאושרו ע"י מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א. הנני מצטרף לדעת מרן, שיש להשתמש רק במכונות אילו כדי להמנע מחשש איסורי דאורייתא.

וע"ז באעה"ח, המצפה לרחמי שמים.

חיים פנחס שיינברג

הגר"ע יוסף זצ"ל

הגר"ע יוסף זצ"ל בשיעורו הקבוע במוצ"ש (נשא תשס"ח) אמר את הדברים דלהלן, ונדפסו לאחר מכן במוסף יום-ליום:

"תנוהגים לגלח את זקנם, יש להעיר להם שהתורה אמרה 'לא תשחית פאת זקנך'. לא כתוב בתורה 'בתער', אלא כתוב 'לא תשחית', כל גילוח שיש בו השחתה הוא אסור. מכונות הגילוח החשמליות המצויות כיום הם משחיתים ממש, עוקרים את השיער משורשו, יש בהם ספק גדול מהתורה שכל אדם שהוא עושה כן, הוא עובר על הלאו של 'לא תשחית פאת זקנך', לכן אני מיעץ להם שאל ישחיתו

לגמרי את הזקן, לא ישתמשו במכונה חשמלית של גילוח אלא ישתמשו בכל דבר שישאיר מעט שיער, למשל מספריים שלא כעין תער, ואם יעשו כן תבוא עליהם ברכה, זוהי מצוה גדולה.

אני רוצה להציג את זה מפני שיש אנשים הרבה לא יודעים, 'כי לכל העם בשגה', משתמשים במכונת גילוח שהיא חשמלית והיא עוקרת ממש את השיער, זה כמו תער, וכבר עמדו על זה גאוני דורנו, ולא מצאו מנוח לדבר הזה. כל אחד ואחד המתגלח, יעשה כל מה שיכול לעשות שישאיר מעט עיקרי השיער, שלא יחתוך כל השיער כי זה אסור, לאו מן התורה, חמשה לאוין, על כל פאה ופאה חייב לאו אחד, לכן כל אחד ואחד עליו להיזהר מזה, ולשומעים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב"².

הגר"מ שטרנבוך שליט"א

ט"ז בתמוז תשמ"ט

קבלתי מכתבו עם הסכמות מגאוני ישראל שליט"א לאסור לגלח במכונת גילוח, ולא צריך לדידי ודכוותי דכל גאוני הדור הסכימו לאסור, ותמהני הלא עובר בחמש לאוין, ובמגלח עצמו עשרה לאוין, ובר"ן סוף יומא ששני לאוין כאסור סקילה בחומרו, וכל פעם ופעם נכשל ח"ו בחמורות שבחמורות. ובאסור המפורסם בתורה לא אמרינן מוטב שיהיו שוגגין, ולכן טוב הוא עושה למנוע בית ישראל ממכשול, ושפיר ראוי להעמיד הדין על תילה.

משה שטרנבוך

המצפה בכליון לישועת ה',

מקורות והערות ~ ~ ~ ~ ~

² בשו"ת יביע אומר (ח"ט יו"ד סי' י) מאריך בנידון זה, ובסוף דבריו מסיק: "מסקנא דדינא כל איש שיכול לגדל זקנו או לתקנו במספרים שלא כעין תער, תבא עליו ברכה, אבל אלו שאינם יכולים, הן מפני סיבות של פרנסה, הן מפני שעלול לגרום הדבר לעורר מחלוקת בבית, ומגלחים זקנם במכונת גילוח חשמלית, יש להם על מה שיסמוכו, ובלבד שיזהרו שלא להדק את המכונה אל עור הפנים, כדי שלא יעקר השיער משרשו. והמזהיר והנזהר ירבה שלומם כנהר". נראה שדבריו אלו האחרונים שאמר ברבים, הם בעקבות השינויים במכונות הגילוח. (התשובה הנ"ל נכתבה בראשונה בשנת תרצ"ז, והוסיף ושינה בה במשך השנים).